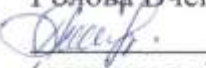

**ПРИВАТНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ФІНАНСОВО-ПРАВОВИЙ КОЛЕДЖ»**

УХВАЛЕНО
на засіданні Вченої ради
ПВНЗ «Фінансово-правовий коледж»
Голова Вченої ради
 Т.О. Губанова
(протокол від 22.08.2018р. № 1)

ЗАТВЕРДЖЕНО
Директор
ПВНЗ «Фінансово-правовий коледж»

 Т.О. Губанова
(наказ від 22.08.2018 р. № 24-н)

МІКРОЕКОНОМІКА

СИЛЛАБУС

освітньо-професійна програма	072 Фінанси, банківська справа та страхування
освітньо-кваліфікаційний рівень	молодший спеціаліст
форма навчання	денна

Розробник: Викладач кафедри
фінансів і кредиту, к.е.н. Рябий Р.А.

Київ 2018

ЗМІСТ

1. Основні характеристики навчальної дисципліни.....	3
2. Вступ.....	4
3. Програма навчальної дисципліни.....	7
4. Тематичні плани занять та завдання.....	8
5. Система поточного і підсумкового контролю.....	72
6. Перелік питань до іспиту.....	74
7. Ключові терміни.....	77
8. Список рекомендованих джерел.....	80

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Освітня-професійна програма 072 Фінанси, банківська справа та страхування

Освітньо-кваліфікаційний рівень: молодший спеціаліст

Курс: 3 (третій)

Семестр: 5

Кількість кредитів та годин: 4 кредити / 120 годин

Кількість модулів: 4 змістових модулів

Характер дисципліни: нормативна

Лекції: 34 години

Семінарські заняття: 34 години

Самостійна робота: 48 годин

Консультації: 4 години

Вид контролю: іспит

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Мікроекономіка» є складовою освітньо-професійної програми підготовки фахівців у галузі знань 07 Управління та адміністрування за спеціальністю 072 Фінанси, банківська справа та страхування, освітньо-кваліфікаційний рівень – молодший спеціаліст. Дана дисципліна є нормативною навчальною дисципліною.

Мета дисципліни – є формування ринково-орієнтованого економічного світогляду учасника суспільного виробництва, здатного до самостійної підприємницької діяльності в умовах динамічної ринкової кон'юнктури; допомога в оволодінні універсальним інструментарієм прийняття раціональних господарських рішень в умовах обмеженості ресурсів та наявності альтернативних варіантів їх використання.

Завдання – узагальнення та систематизація знань у галузі оволодіння методикою визначення механізму прийняття рішень окремими економічними мікросистемами, які прагнуть досягти поставлених цілей; вміння застосовувати аналітичні методи оцінки діяльності підприємства у миттєвому, короткостроковому та довгостроковому періодах; вироблення навичок формування пропозицій щодо вибору оптимальної поведінки суб'єкта господарювання в конкурентному середовищі.

Структура курсу

Програма навчальної дисципліни складається з двох змістових модулів:

Модуль 1. Основи мікроекономічного аналізу закономірностей формування попиту і пропозиції присвячений вивченню питань утворення попиту та пропозиції на товарному ринку і встановлення часткової рівноваги, а також поведінки окремої фірми та формування її витрат у конкретних ринкових умовах.

Модуль 2. Мікроекономічний аналіз поведінки фірми на ринку товарів та на ринку ресурсів зорієнтований на вивчення особливостей співвідношення попиту і пропозиції залежно від різних типів ринків (ринків досконалої чи

недосконалої конкуренції), ціноутворення на фактори виробництва, а також особливостей досягнення загальної рівноваги.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- причини виникнення та механізм вирішення основних суперечностей між безмежними потребами економічних суб'єктів та обмеженими ресурсами;
- особливості механізму формування часткової ринкової рівноваги;
- специфіку поведінки індивідуального споживача;
- ступінь впливу цінових змін та змін у доходах споживача на криву індивідуального попиту;
- особливості поведінки підприємства як виробничо-ринкової системи на ринку, характер зміни параметрів виробничої функції у короткостроковому та довгостроковому періодах;
- сутність та основні види витрат підприємства та прибутку; характер зміни витрат підприємства у короткостроковому та довгостроковому періодах; оптимальний шлях (траєкторію) розвитку підприємства у довгостроковому періоді;
- умови максимізації прибутку фірми у короткостроковому та довгостроковому періодах в умовах динамічності ринкової кон'юнктури на різних типах ринків;
- роль виробничих факторів у формуванні пропозиції готової продукції та у встановленні цін на неї;
- особливості ціноутворення на ринках факторів виробництва в умовах досконалої та недосконалої конкуренції;
- особливості формування загальної економічної рівноваги;
- необхідність і причини втручання держави в економіку;

вміти:

- здійснювати розрахунки альтернативної вартості кожного управлінського рішення, яке приймають окремі економічні одиниці на мікрорівні;
- характеризувати особливості поведінки споживача в умовах невизначеності;
- розробляти рекомендації для підприємства щодо вибору оптимальної стадії виробництва, щодо оптимізації витрат виробництва та максимізації прибутку у поточному періоді та на перспективу;
- застосовувати аналітичні методи оцінки ринкової структури;
- характеризувати особливості поведінки підприємства на різних типах ринків в умовах динамічних змін;
- здійснювати аналіз моделі загальної економічної рівноваги, досліджувати механізм формування системи рівноважних цін, що забезпечують рівність попиту і пропозиції одночасно на всіх ринках оцінити;
- межі державного втручання у функціонування економіки, виходячи із реальної економічної, політичної, соціальної ситуації в країні.

Місце дисципліни в структурно-логічній схемі підготовки бакалаврівнапряму «Економіка підприємства». Нормативна навчальна дисципліна «Мікроекономіка» є складовою циклу професійної підготовки, посідає важливе місце в теоретичній підготовці економістів, а також створює важливу базу знань з проблеми індивідуального вибору та поведінки груп людей на окремих ринках та вміння приймати ефективні господарські рішення в умовах обмеженості ресурсів.

Зв'язок з іншими дисциплінами. Для вивчення дисципліни необхідні знання з предметів «Економічна теорія» та «Історія економічних вчень». Вона є базовою для вивчення таких спеціальних дисциплін як «Макроекономіка», «Підприємництво», «Державне регулювання економіки», «Економіка підприємства», «Економіка праці», «Проектний аналіз».

ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

№ п/п	НАЗВА ТЕМИ	Лекції	Семінари	С/Р
1	Тема 1. Предмет, методи та методологія мікроекономіки	2	2	3
2	Тема 2. Основи мікроекономічної теорії попиту та пропозиції. Еластичність	2	2	3
3	Тема 3. Ринковий механізм збалансування попиту та пропозиції.	4	4	4
4	Тема 4. Теорія граничної корисності та поведінки споживача	2	2	3
5	Тема 5. Моделювання поведінки споживача	2	2	4
6	Тема 6. Теорія виробництва	2	2	3
7	Тема 7. Витрати виробництва. Оптимальний план виробництва фірми	2	2	3
8	Тема 8. Стратегія поведінки фірми на ринку досконалої конкуренції	2	2	3
9	Тема 9. Особливості поведінки фірми на ринку чистої монополії	4	4	4
10	Тема 10. Стратегія поведінки фірми на ринку монополістичної конкуренції	2	2	3
11	Тема 11. Олігополістична структура ринку.	2	2	3
12	Тема 12. Ринок ресурсів Попит підприємства на ресурси в різних типах ринкових структур.	2	2	3
13	Тема 13. Ринок праці природних ресурсів	2	2	3
14	Тема 14. Ринок капіталу	2	2	3
15	Загальна ринкова рівновага та ефективність	2	2	3
	Разом	34	34	48

Загальний обсяг **120 год.** в тому числі:

Лекцій – **34 год.**

Семінари – **34 год.**

Консультації **4 год.**,

Самостійна робота – **48 год.**

ТЕМАТИЧНІ ПЛАНИ ЗАНЯТЬ ТА ЗАВДАННЯ

Змістовий модуль 1. Основи мікроекономічного аналізу закономірностей формування попиту і пропозиції

Тема 1. Предмет, методи та методологія мікроекономіки

Мікроекономіка як складова частина сучасної економічної теорії. Економічні відносини на мікро- і макрорівнях. Взаємозв'язок мікроекономіки і макроекономіки. Предмет та функції мікроекономіки. Основні проблеми, які вивчає мікроекономіка.

Етапи еволюційного розвитку мікроекономічного аналізу.

Основні поняття та інструментарій мікроекономічного аналізу. Мікросистема та її основні характеристики. Суб'єкти мікросистем: індивід, домашнє господарство, фірма, професійні спілки, держава. Об'єкти економічних відносин на мікрорівні. Види виробничих ресурсів, які використовуються в економіці. Модель кругообігу ресурсів, продуктів і доходів.

Проблема обмеженості ресурсів та необхідність вибору. Поняття економічної ефективності. Модель і крива виробничих можливостей, їх основні функції в економічному аналізі. Вплив технологій на виробничі можливості суспільства. Альтернативна вартість економічного блага. Вплив цін на розподіл ресурсів. Поняття трансакційних витрат та їх види.

Методологія мікроекономічного аналізу. Види моделей. Загальноекономічні та специфічні методи мікроекономіки. Позитивна та нормативна економічна теорія. Мікроекономічний інструментарій: графіки, лінійні та нелінійні залежності, математичне моделювання.

Мета та завдання мікроекономіки. Застосування та межі мікроекономічної теорії.

Тема 2. Основи мікроекономічної теорії попиту та пропозиції

Основні елементи ринкового механізму: попит, пропозиція і ціна. Попит та закон попиту. Індивідуальний та ринковий попит (означення, побудова графіків). Сутність закону попиту. Функція та крива попиту. Зміна попиту та зміна обсягу попиту. Нецінові фактори зміни попиту: економічний, алгебраїчний, графічний аналіз.

Парадокси закону попиту: ефект натовпу, ефект «сноба», ефект Веблена (престижу). Функціональний та нефункціональний попит споживача. Фактори, які обмежують попит споживача.

Пропозиція та функція пропозиції. Закон пропозиції. Зміна пропозиції та зміна обсягу пропозиції. Нецінові фактори зміни пропозиції: економічний, алгебраїчний, графічний аналіз.

Тема 3. Ринковий механізм збалансування попиту та пропозиції

Ринковий механізм збалансування попиту та пропозиції, врівноважуюча функція цін. Рівноважний обсяг. Вплив зміни попиту та пропозиції на рівновагу, взаємодія змін попиту та пропозиції. Відхилення від рівноважної ціни та дисбаланс ринку.

Поняття надлишку, дефіциту. Поняття про надлишок споживача та виробника.

Види галузевої рівноваги. Вплив часового періоду на рівновагу ринку. Павутиноподібна модель стійкої ринкової рівноваги.

Основні підходи до встановлення рівноваги на ринку: модель А.Маршала і модель Л.Вальраса.

Практичне застосування аналізу рівноваги. Наслідки державного регулювання ринкового ціноутворення. Прямий та опосередкований вплив держави на рівновагу на ринку. Директивні ціни. Нецінове нормування дефіциту. Податкова політика як фактор впливу на рівновагу ринку.

Тема 4. Еластичність попиту та пропозиції

Концепція еластичності. Види еластичності. Поняття еластичності попиту. Еластичність попиту за чинниками впливу: цінова еластичність попиту; перехресна еластичність попиту; еластичність попиту за доходом.

Еластичність попиту за власною ціною блага та способи її обчислення. Види цінової еластичності попиту та фактори, що її визначають. Вплив цінової еластичності попиту на загальний дохід виробника.

Нецінова еластичність попиту та її використання. Еластичність попиту за ціною взаємодоповнюючих та взаємозамінних благ (перехресна еластичність). Можливі значення коефіцієнта перехресної еластичності. Еластичність за доходом споживача. Застосування еластичності попиту по доходу.

Еластичність пропозиції. Фактори впливу на еластичність пропозиції. Еластичність пропозиції за власною ціною блага, еластичність пропозиції за цінами факторів виробництва.

Еластичність попиту і пропозиції та розподіл податкового тягаря.

Тема 5. Теорія граничної корисності та поведінки споживача

Методологія маржиналізму та її застосування в мікроекономічному аналізі. Потреба, корисність товару та уподобання як економічні категорії. Економічні потреби. Економічні блага та їх види. Суверенітет споживача. Фактори обмеження свободи споживчого вибору: вибір інших споживачів, соціальні та законодавчі обмеження. Гіпотеза раціональної поведінки споживача.

Кардиналістська (кількісна) концепція аналізу поведінки споживача, корисності і попиту. Поняття сукупної (загальної) та граничної корисності. Адитивна функція корисності. Сутність закону спадної граничної корисності економічного блага (І закону Госсена). Процес споживання та динаміка зміни

сукупної та граничної корисності. Правило максимізації корисності (II закон Госсена). Обґрунтування закону попиту.

Ординалістська (порядкова) концепція поведінки споживача. Уподобання споживача. Побудова кривих байдужості (індиферентності). Карта кривих байдужості. Властивості кривих байдужості (індиферентності). Уподобання споживачів та криві байдужості (індиферентності). Поняття взаємозамінних, взаємодоповнюючих і нейтральних благ, благ з від'ємною корисністю. Гранична норма заміщення.

Тема 6. Моделювання поведінки споживача

Бюджетні обмеження і можливості споживача. Рівняння та кут нахилу лінії бюджетних обмежень.

Рівновага споживача: економічна, алгебраїчна та графічна інтерпретація. Вибір оптимального споживання. Методи знаходження точки рівноваги.

Вплив зміни доходу споживача на розміщення бюджетної лінії та процес споживання. Зміна цін та її вплив на бюджет споживача.

Зміна споживання при зміні доходу. Крива «дохід-споживання». Функція попиту від доходу: крива Енгеля. Окремі випадки: побудова цих кривих для взаємозамінних та взаємодоповнюючих благ.

Реакція споживача на зміну цін товарів. Крива «ціна-споживання». Виведення кривої індивідуального попиту. Окремі випадки побудови цих кривих для взаємозамінних та взаємодоповнюючих благ.

Ефект заміни та ефект доходу за Є.случьким та за Дж. Хіксом. Взаємодія ефектів заміни та доходу. Напрямок дії ефекту заміни та ефекту доходу для нормальних, нижчих благ та благ Гіффена.

Сіткові зовнішні впливи та їх використання у маркетинговій діяльності підприємств.

Рівень і структура сімейних доходів в Україні та їх вплив на споживчий вибір.

Прийняття рішень в ситуаціях з ризиком. Невизначеність та економічний ризик.

Тема 7. Теорія виробництва

Основи теорії виробництва. Підприємство як ринково-виробнича система. Мотивація поведінки підприємства (фірми). Економічні періоди (миттєвий, короткостроковий та довгостроковий) функціонування фірми та множина можливих комбінацій ресурсів.

Виробнича функція як параметрична модель технологічного процесу. Поняття технічно-ефективного та економічно ефективного способів виробництва. Способи побудови виробничої функції (табличний, алгебраїчний, графічний). Загальні властивості виробничих функцій.

Характер зміни виробничої функції з одним змінним фактором. Основні показники діяльності фірми. Сукупний, середній та граничний продукт у короткостроковому періоді: означення, графічний аналіз взаємного розміщення кривих. Закон зростаючої та закон спадної продуктивності факторів

виробництва. Показники ефективності використання ресурсів. Стадії виробництва. Оптимальна стадія виробництва.

Виробнича функція з двома змінними факторами. Поняття ізокванти. Карта ізоквант. Властивості ізоквант. Взаємозаміна факторів. Гранична норма технічного заміщення. Межі заміщення виробничих факторів.

Розширення виробництва та ефект масштабу у довгостроковому періоді. Постійна, спадна та зростаюча віддача від масштабу. Ізокліналь. Виробнича функція Кобба-Дугласа та її сучасна інтерпретація. Еластичність випуску від масштабу. Однорідність та неоднорідність виробничої функції. Теорема Вікселя-Джонсона.

Технологічні зміни та виробнича функція. Залежність доходу від масштабу виробництва. Зміна економічної ефективності при розширенні виробництва.

Тема 8. Витрати виробництва

Особливості оцінки витрат виробництва в ринковій економіці. Витрати, витрати, видатки та затрати як економічні категорії. Концепція витрат втрачених можливостей. Структура та оцінка альтернативних витрат. Явні та неявні витрати. Безповоротні витрати. «Нормальний прибуток» як елемент витрат. Вимірювання прибутку: економічна та бухгалтерська концепції.

Витрати виробництва у короткостроковому періоді. Поняття сукупних, середніх та граничних витрат. Означення, графічний аналіз особливостей взаємного розташування та закономірностей зміни кожного з видів витрат.

Динаміка довгострокових витрат. Середні та граничні витрати фірми у довгостроковому періоді. Взаємозв'язок витрат у короткостроковому та довгостроковому періодах. Затрати у довгостроковому періоді за зростаючого та спадного масштабів виробництва.

Оптимальна комбінація факторів виробництва у довгостроковому періоді. Ізокоста: означення, побудова, властивості. Карта ізокост. Оптимум виробника: вибір комбінації виробничих факторів за критеріями мінімізації витрат чи максимізації випуску. Рівновага виробника: графічна, алгебраїчна та економічна інтерпретації.

Траєкторія розширення виробничої діяльності фірми. Оптимальна комбінація ресурсів для різних обсягів виробництва. Концепція мінімально ефективного розміру підприємства.

Змістовий модуль II. Мікроекономічний аналіз поведінки фірми на ринку товарів та на ринку ресурсів

Тема 9. Стратегія поведінки фірми на ринку досконалої конкуренції

Поняття ринкової структури. Визначення базових моделей ринкових структур: ідеальних і реальних. Типи ринкових структур по Г. фон Штакельбергу. Класифікація ринкових структур за В. Ойкеном. Оснівні типи ринкових структур продавця за Ф. Шерером і Д. Россом. Класифікація ринкових

структур за Е. Чемберліном та Дж. Бейном. Класифікація ринкових структур за У. Шепардом. Критерії розмежування ринкових структур з боку продавців.

Ознаки та умови ринку досконалої конкуренції. Досконало конкурентна фірма та умови її функціонування. Особливості кривої попиту на продукцію конкурентної фірми. Крива ринкового попиту в умовах досконалої конкуренції. Особливості ціноутворення на ринку.

Конкурентна стратегія фірми у короткостроковому періоді. Показники діяльності конкурентної фірми. Умови максимізації прибутку: сукупний та граничний аналіз. Графічний аналіз впливу ринкової ціни на взаємне розташування кривих сукупних витрат, сукупного доходу та прибутку досконало конкурентної фірми.

Дослідження умов прибутковості та збитковості фірми в умовах динамічності ринкової кон'юнктури. Вплив зміни ринкової ціни на умови прибутковості, беззбитковості, збитковості та припинення виробництва фірмою у короткостроковому періоді. Короткострокова рівновага фірми і галузі.

Конкурентна стратегія фірми у довгостроковому періоді. Умови довгострокової рівноваги. Парадокс прибутку.

Пропозиція фірми і галузі у короткостроковому та довгостроковому періодах.

Досконала конкуренція та ефективність: виробнича ефективність та ефективність розподілу ресурсів. Застереження в оцінці ефективності ринку досконалої конкуренції.

Тема 10. Особливості поведінки фірми на ринку чистої монополії

Модель чистої монополії та її характеристика. Причини виникнення та існування монополій в економічній системі. Різновиди монополій. Природна монополія. Адміністративна та економічна монополія. Монополія та монопсонія.

Монополія і монопольна влада. Джерела монопольної влади. Показники виміру монопольної влади: прямі та непрямі.

Характеристика основних бар'єрів входу на монопольний ринок та виходу з ринку.

Ціноутворення на монопольному ринку. Умова максимізації прибутку на монопольному ринку. Точка Курно. Визначення монополістом ціни та обсягу виробництва: графічний та алгебраїчний аналіз. Математичні методи обчислення граничного доходу, граничних витрат та рівноважної ціни фірми на ринку чистої монополії. Вплив цінової еластичності попиту на поведінку монополіста. Пропозиція фірми-монополіста та особливості її формування.

Поняття цінової дискримінації. Цінова дискримінація першого, другого та третього ступенів. Переваги та недоліки застосування цінової дискримінації монополістом.

Рівновага фірми-монополіста у довгостроковому періоді. Реалізація та утримання монопольної влади. Лімітуюче та грабіжницьке (хижацьке) ціноутворення.

Економічні наслідки діяльності фірми-монополіста: переваги та недоліки. Соціальна ціна монополії. «Х-неефективність» в умовах монополії. Порівняльний аналіз досконалої конкуренції та монополії.

Конкуренція і монополізм на окремих ринках України. Монополії в Україні: сутність та проблеми регулювання.

Обмеження влади над ринком: конкурентна політика. Державне регулювання діяльності природних монополій.

Тема 11. Стратегія поведінки фірми на ринку монополістичної конкуренції

Ознаки та умови функціонування ринку монополістичної конкуренції. Умови вступу на ринок. Методи конкуренції. Диференціація продукції.

Ринкова поведінка монополістичного конкурента у короткостроковому періоді. Визначення ціни та обсягу виробництва фірмою на ринку монополістичної конкуренції. Механізм встановлення рівноваги на ринку монополістичної конкуренції.

Короткострокова та довгострокова рівновага галузі: графічна інтерпретація.

Сутність, види та передумови розвитку нецінової конкуренції. Рекламно-пропагандистська діяльність та її вплив на обсяги виробництва та витрати. Оцінка економічної доцільності реклами.

Монополістична конкуренція та економічна ефективність. Порівняльний аналіз ринку монополістичної конкуренції з ринком досконалої конкуренції та монопольним ринком.

Тема 12. Фірма на олігопольному ринку

Олігополія, її сутність та основні ознаки. Показники концентрації ринку. Теорія олігополії. Основні причини існування олігополії. Сучасні форми олігополій.

Стратегічна поведінка фірм на олігополістичному ринку. Загальна взаємозалежність і складність аналізу поведінки на ринку. Рівновага Неша.

Олігопольний ринок гомогенного блага. Цінова війна та її наслідки в умовах олігополії. Теорія ігор та конкуруючі стратегії фірм, що діють на олігопольному ринку. Дуополія. Модель Курно. Модель Бертрана: конкуренція цін на однорідні товари. Формальні умови моделі. Оптимізація обсягу виробництва в умовах дуополії. Перевага ініціатора – модель Штакельберга. Модель ціноутворення ламаної кривої попиту. Олігопольний ринок гетерогенного блага. Модель олігополістичного ціноутворення «лідерство у цінах».

Конкуренція чи таємна змова: «дилема ув'язнених». Картель та легальні угоди. Передумови створення картелю. Аналіз картельного ціноутворення. Ціноутворення за принципом: «витрати плюс ...». Основний зміст нецінової конкуренції в умовах олігополії.

Оцінка економічної ефективності олігопольного ринку. Гіпотеза Шумпетера-Гелбрейта.

Необхідність державного регулювання діяльності монополізованих ринків. Конкурентна політика та антимонопольне законодавство. Конкурентна політика в Україні.

Тема 13. Фірма на ринку факторів виробництва

Загальна характеристика та особливості ринку виробничих ресурсів. Структура ринку ресурсів за об'єктами.

Формування попиту на фактори виробництва. Похідний попит. Взаємозв'язок ринків продукту та факторів виробництва. Попит на продукт та попит на фактори виробництва. Споживання факторів виробництва: цілі та обмеження.

Виробнича функція, витрати виробництва та попит на фактори виробництва. Вплив різновиду структури ринку продукту на похідний попит.

Похідний попит за досконалої конкуренції на ринку продукту. Індивідуальний та галузевий попит на фактори виробництва. Зміна обсягу попиту та попиту загалом. Цінова еластичність попиту на виробничі ресурси. Фактори, що впливають на еластичність попиту на ресурси.

Похідний попит на монопольному ринку. Монопольний ринок продукту та ринок факторів виробництва. Функція монопольного похідного попиту.

Похідний попит та принцип оплати факторів. Порівняння граничного доходу та граничних витрат товаровиробника при споживанні одного фактора виробництва. Вартісний граничний продукт та ціна фактора. Співвідношення ресурсів і максимізації прибутку. Правило оптимізації структури ресурсів з метою мінімізації витрат та максимізації віддачі. Основна умова максимізації прибутку.

Тема 14. Ринок праці і природних ресурсів

Праця як фактор виробництва, її мобільність. Попит на працю за умови досконало конкурентного ринку ресурсів. Граничний вигравш виробника від найму праці. Обґрунтування рішення про найм додаткової робочої сили.

Ринкова пропозиція праці на ринку досконалої конкуренції. Еластичність пропозиції праці для галузей з різною динамікою виробничих витрат. Обґрунтування вибору робітника щодо праці і відпочинку. Ринкова пропозиція послуг праці. Рівновага на ринку праці.

Ринок праці з недосконалою конкуренцією. Попит монополії на працю та монопольна рівновага. Особливості монопсонічного та олігопсонічного ринків праці.

Контроль профспілок над пропозицією робочої сили, рівнем заробітної плати та продуктивністю праці. Роль профспілок у формуванні попиту на працю. Двостороння (двобічна) монополія та визначення реального рівня заробітної плати.

Ринок природних ресурсів. Особливості землі як фактору виробництва. Специфіка формування пропозиції землі та попиту на землю. Фактори впливу на попит на землю.

Ціноутворення на відновлювані та невідновлювані природні ресурси. Рівновага на ринку не відновлюваних ресурсів.

Ринок послуг землі та земельна рента. Ціна землі як капіталізована рента. Види ренти. Орендна плата за землю.

Тема 15. Ринок капіталу

Капітал як фактор виробництва та ресурс тривалого використання. Основні форми капіталу.

Попит та пропозиція капіталу. Поняття вибору у часі. Споживання та інвестиції. Побудова бюджетного обмеження для випадку вибору обсягів споживання між теперішніми та майбутніми періодами. Оптимальний вибір.

Вступ до аналізу інвестиційних рішень. Поняття дисконтованої вартості. Види процентних ставок. Реальна та номінальна процентні ставки. Рівень доходності, прибуток на капітал. Показники теперішньої та майбутньої вартості у прийнятті інвестиційних рішень.

Рівновага на ринку капіталу. Формування процентної ставки як рівноважної ціни капіталу.

Тема 16. Загальна ринкова рівновага та ефективність

Модель загальної економічної рівноваги ринку. Загальна рівновага і взаємодія ринків продуктів та ресурсів. Ефект зворотного зв'язку.

Ефективність розміщення ресурсів. Ефективність у виробництві, обміні та споживанні. Модель загальної економічної рівноваги Вальраса.

Парето-ефективність в обміні. Коробка Еджуорта. Контрактна крива та крива споживчих можливостей.

Умова оптимальності за Парето у виробництві. Оптимальний випуск продукції фірми. Оптимальний випуск продукції галузі. Трансформаційна крива. Оптимальна структура економіки.

Економічна теорія добробуту. Функції суспільного добробуту. Функція суспільної корисності Бенґама. Парадокс Кондорсе. Теорема економіки добробуту Ерроу. Критерії оцінки добробуту.

Перша та друга теореми теорії суспільного добробуту.

Загальна рівновага: аналіз затрат та результатів. Конфлікт між економічною ефективністю та соціальною справедливістю. Перерозподіл добробуту через систему оподаткування.

Змістовий модуль 1. Основи мікроекономічного аналізу закономірностей формування попиту і пропозиції

Тема 1. Предмет, методи та методологія мікроекономіки (8 год)

Лекція 1. Предмет, методи та методологія мікроекономіки (2 год).

Предмет, об'єкти та суб'єкти дослідження мікроекономічної теорії.

Методологія мікроекономічного аналізу. Моделювання: сутність, види.

Проблема обмеженості ресурсів та необхідність вибору. Альтернативна вартість економічного блага.

Модель кругообігу ресурсів, продуктів і доходів.

Семінар 1. Предмет, методи та методологія мікроекономіки (2 год).

Питання для обговорення

1. Об'єкти та суб'єкти економічних відносин на мікрорівні. Предмет мікроекономіки.
2. Основні поняття та інструментарій мікроекономічного аналізу.
3. Методи мікроекономічних досліджень. Моделювання.
4. Економічні ресурси і проблема вибору. Крива виробничих можливостей: ідеї, які вона демонструє.
5. Модель кругообігу товарів і доходів.

Завдання для самостійної роботи(4 год.)

1. Підготовка фіксованих виступів, виконання індивідуальних завдань.

Тематика фіксованих виступів

1. Еволюція мікроекономічного аналізу у контексті розвитку економічної науки.
2. Концепція постіндустріалізму та тенденції економічного розвитку сучасного світу.

Індивідуальне завдання (..)

Тип завдання: бібліографічний огляд навчально-методичної, монографічної та періодичної літератури з проблем теми.

Мета завдання: перевірка знань студентів, які були набуті у процесі вивчення дисциплін «Економічна теорія», «Історія економічних вчень» з акцентом на проблематику мікроекономіки.

Самостійна робота: проаналізувати за літературними джерелами основні наукові здобутки сучасних науковців з проблем прийняття раціональних господарських рішень окремими економічними суб'єктами в умовах обмеженості ресурсів та наявності альтернативних варіантів їх використання.

Контрольні запитання та завдання

Контрольні запитання

1. Назвіть головних суб'єктів мікроекономіки та розкрийте взаємозв'язки між ними.
2. Дайте визначення предмета та об'єкта дослідження в мікроекономічній науці.
3. Наведіть приклади використання у процесі пізнання мікроекономічних явищ індукції й дедукції, аналізу та синтезу, абстрактного та конкретного, логічного й історичного.
4. Охарактеризуйте основні теоретичні засади маржиналізму.
5. Назвіть етапи розвитку мікроекономіки та розкрийте здобутки цієї науки на кожному із етапів.

6. Розкрийте зв'язок між потребами, ресурсами та виробничими можливостями індивіда, колективу, суспільства.
7. Дайте характеристику економічних ресурсів за їх структурою.
8. Яка поведінка економічних суб'єктів називається раціональною?
9. Чим керуються економічні суб'єкти (агенти), здійснюючи економічний вибір? Які помилки вони можуть допускати, приймаючи економічні рішення?
10. Побудуйте криву виробничих можливостей і дайте її характеристику.
11. Охарактеризуйте модель кругообігу ресурсів, продуктів та доходів у закритій приватній економіці.

Практичні завдання

1. Розв'язування задач на визначення альтернативної вартості.

Задача 1. На меблевій фабриці один робітник за робочий день збирає полицку для книг за 1,5 години, а шафку для взуття виготовляє за 2,5 години. Створили бригаду з одного робітника та двох учнів – Петра й Олександра. У Петра продуктивність праці нижче, ніж у робітників на 20%. Олександр норму з виробництва полицок виконав, а на виготовлення шафки витратив 2 години.

1) Побудуйте криву виробничих можливостей бригади за восьмигодинний робочий день, указавши всі можливі альтернативи (рахувати тільки закінчені товари).

2) Укажіть нераціональні і раціональні варіанти розміщення працівників (протягом дня кожен із них виробляє тільки один вид виробу).

3) Визначте найменшу альтернативну вартість однієї полицки для книг.

Покажіть графічно альтернативну вартість виробництва двох перших і двох останніх шафок для взуття. Сформулюйте закономірність.

Задача 2. В Україні відроджуються народні промисли. Дерев'яну ложку майстер може вирізати за 40 хвилин і розписати її за 20 хвилин. На виконання цієї роботи учню потрібно відповідно 90 хвилин та 30 хвилин.

Визначте:

1) яку максимальну кількість ложок-сувенірів вони можуть виготовити за 8 годин, якщо кожен буде займатися виробництвом самостійно;

2) як їм раціонально організувати працю, використовуючи принцип порівняльних переваг. Скільки при цьому ложок буде виготовлено ними за ті ж 8 годин?

Тести до теми 1.

1. Яке з цих положень не має відношення до визначення предмету економічної теорії:

- a) ефективне використання ресурсів;
- b) необмежені виробничі ресурси;
- c) матеріальні і духовні потреби;
- d) максимальне задоволення потреб.

2. Проблема „як виробляти” не стоїть, якщо:

- a) пропозиція ресурсів є настільки обмеженою, що вони повинні бути використані тільки для виробництва предметів споживання;
- b) пропозиція ресурсів є достатньою навіть для виробництва предметів розкоші;
- c) кожний виробничий ресурс є настільки специфічним, що він може бути використаний тільки для одного конкретного товару;
- d) така проблема взагалі не існує в ринковій економіці.

3. Мікроекономічний аналіз є характерним для:

- a) неокласичної теорії;
- b) кейнсіанської теорії;
- c) інституціоналізму;
- d) марксизму.

4. Проблема „що, як і для кого виробляти” можуть мати відношення:

- 1) тільки до ринкової економіки;
- 2) тільки до відсталої економіки;
- 3) до будь-якого суспільства не залежно від його соціально-економічної і політичної організації;
- 4) тільки до тоталітарної системи чи суспільства з плановою економікою.

5. Лінія виробничих можливостей показує:

- 1) точні кількості двох товарів, які суспільство має намір виробляти;
- 2) найкращу комбінацію двох товарів;
- 3) альтернативну комбінацію двох товарів при повному та ефективному використанні фіксованої кількості ресурсів;
- 4) недосяжний рівень виробництва для виробника.

6. Вибір оптимального для виробництва набору товарів у господарстві Робінзона визначається:

- a) точкою дотику межі виробничих можливостей і кривої байдужності;
- b) точкою перетину межі виробничих можливостей з віссю X;
- c) точкою перетину межі виробничих можливостей і кривої байдужності;
- d) точкою перетину межі виробничих можливостей з віссю Y.

7. Для студентів альтернативну цінність навчання в університеті відображає:

- a) розмір стипендії;
- b) максимальний заробіток, який отримати, кинувши навчання;
- c) затрати держави на навчання середньостатистичного спеціаліста;
- d) затрати батьків на утримання студента.

8. Економіка є ефективною, якщо в ній досягнуті:

- a) Повна зайнятість;
- b) Повне використання виробничих ресурсів;
- c) Повна зайнятість і повне використання інших виробничих ресурсів;
- d) Високий рівень НТП.

9. Який із перелічених крилатих виразів характеризує проблему визначення цінності благ:

- a) „Економіст – людина, у якої нічого немає, але яка може дати пораду, як втратити те, що у вас є”;
- b) „Якщо хочеш зробити людину щасливою, не добавляй їй речей, а збавляй бажання”;
- c) „Семеро одного не ждуть”;
- d) „Чим менше жінку ми любимо, тим більше їй подобаємось”.

10. Повне використання всіх видів ресурсів на кривій виробничих можливостей показує будь-яка точка:

- a) що лежить поза кривою виробничих можливостей;
- b) що лежить всередині кривої виробничих можливостей;
- c) що лежить на кривій виробничих можливостей;
- d) що лежить на кривій виробничих можливостей, в якій досягається найбільш повне задоволення потреб членів суспільства.

Рекомендована література [1, 2, 3, 4, 6, 7].

Тема 2. Основи мікроекономічної теорії попиту та пропозиції (8 год)

Лекція 2. Основи мікроекономічної теорії попиту та пропозиції.

Еластичність (2 год).

1. Попит, закон попиту, його графічна інтерпретація. Парадокси закону попиту.
2. Індивідуальний і ринковий попит. Нецінові фактори ринкового попиту.
3. Пропозиція, закон пропозицій, його аргументація. Зімни у пропозиції та її величині.
4. Концепція еластичності. Поняття еластичності попиту:
 - 4.1. Еластичність попиту за власною ціною блага та способи її обчислення.
 - 4.2. Еластичність попиту за ціною взаємодоповнюючих та взаємозамінних благ (перехресна еластичність).
 - 4.3. Еластичність за доходом споживача.
5. Еластичність пропозиції. Фактори впливу на еластичність пропозиції.
6. Еластичність попиту і пропозиції та розподіл податкового тягаря.

Семінар 2. Основи мікроекономічної теорії попиту та пропозиції.

Еластичність (2 год.)

Питання для обговорення

1. Попит: зміст та фактори, що на нього впливають. Зміна попиту та зміна обсягу попиту.
2. Пропозиція. Функція і закон пропозиції. Зміна у пропозиції та її величині.
3. Функціональний та нефункціональний попит споживача. Фактори, які обмежують попит споживача.
4. Еластичність попиту за власною ціною блага та способи її обчислення. Вплив цінової еластичності попиту на загальний дохід виробника.
5. Перехресна еластичність. Можливі значення коефіцієнта перехресної еластичності.
6. Еластичність за доходом споживача.
7. Еластичність пропозиції та фактори, на неї впливають.
8. Еластичність попиту і пропозиції та розподіл податкового тягаря.

Проблемні теми для обговорення

1. Емпірична оцінка попиту.
2. Практичне застосування концепції перехресної еластичності попиту в обґрунтуванні цінової політики щодо взаємопов'язаних показників.
3. Практичне застосування концепції еластичності попиту по доходу в обґрунтуванні цінової політики підприємства.

Завдання для самостійної роботи(4 год.)

1. Підготовка фіксованих виступів, виконання індивідуальних завдань.

Теми фіксованих виступів

1. Причини і наслідки державного контролю над цінами.
2. Інтернет – торгівля в системі сучасної ринкової інфраструктури.
3. Еластичність і розвиток аграрного сектору економіки.
4. Еластичність попиту та пропозиції і розподіл податкового тягаря.

Індивідуальне завдання

Тип завдання: бібліографічний огляд навчально-методичної, монографічної та періодичної літератури з проблем теми.

Мета завдання: вивчення теорії еластичності та ідентифікація її впливу на прийняття рішень підприємцями та урядом.

Самостійна робота: Підготувати міні-есе на тему: «Вплив еластичності попиту на ринкову конкуренцію підприємств – виробників предметів розкоші та особливості прийняття ними управлінських рішень».

Контрольні запитання та завдання

Контрольні запитання

1. Дайте визначення закону попиту. Поясніть спадний характер кривої попиту. Що означає рух по кривій попиту догори та донизу? Що означає збурення (зміщення) кривої попиту?

2. Дайте пояснення тому факту, що еластичність попиту за ціною у верхній частині кривої попиту вища, ніж у нижній.

3. Побудуйте криві попиту для ефектів наслідування та сноба і дайте їх порівняльну характеристику.

4. Поясніть, чому ефект очікуваних цін створює ілюзію порушення дії закону попиту?

5. Зробіть порівняльний аналіз ефектів сноба та Веблена.

6. Побудуйте криві пропозиції: миттєву, короткострокову та довгострокову. Поясніть відмінності між ними.

7. Поясніть чому:

а) економісти нехтують знаком "мінус" при коефіцієнті еластичності попиту за ціною;

б) для визначення коефіцієнта еластичності використовують відсоткову зміну ціни і попиту, а не абсолютні їх величини?

8. Зробіть порівняльний аналіз лінійної (точкової) та дугової еластичності попиту за ціною. Яке це має практичне значення?

Практичні завдання

Розв'язування практичних завдань по розрахунку різних видів еластичності.

Задача 1. Якщо крива попиту на арахіс визначається формулою $Q = 20000 - 5P$, де Q – обсяг продукції в т, а P – ціна в дол., яким буде коефіцієнт еластичності попиту при $P = 800$ дол.

Задача 2. Припустимо, магазин, крім інших товарів, реалізує в день 200 кг яблук за ціною 1,5 грн. за кг. Коефіцієнт еластичності попиту по ціні $E_d = -5$. Продавці вдало використали високу еластичність попиту зменшивши ціну за 1 кг яблук на 10%. Розрахуйте, як змінилися обсяг продажу і виручка.

Задача 3. Маркетингові дослідження дали наступні результати:

➤ еластичність попиту по ціні на шампунь сорту А становить: $E_d = -3$;

➤ еластичність попиту по ціні на шампунь сорту В становить: $E_d = -2,8$;

➤ перехресна еластичність попиту на шампунь сорту А по ціні товару В становить: $E_{AB} = +4$;

➤ еластичність попиту на шампунь цих марок по доходу становить: $E_I^A = 1,2$; $E_I^B = 2$;

Визначте:

➤ як зміниться попит на шампунь А, якщо ціни на марку В зменшаться на 2%. Як зміниться виручка виробника?

➤ як зміниться попит на шампуні А і В, якщо дохід покупців зросте на 5%. Як зміниться виручка виробника?

➤ як зміниться обсяг попиту на шампунь В, якщо ціни на марку В зменшаться на 10%. Як зміниться виручка виробника?

➤ як відреагують покупці шампуню А на збільшення цін на нього на 15%. Як зміниться виручка виробника?

Тести до теми 2

1. Збільшення ціни продукту А призведе до:

- 1) Скорочення попиту на ресурси, які використовуються при виробництві продукту А;
- 2) Збільшення попиту на продукт-комплемент;
- 3) Скорочення попиту на продукт-замінник;
- 4) Збільшення попиту на продукт-замінник.

2. Яке із перелічених явищ не може бути наслідком падіння попиту на продукт:

- a) падіння прибутку в галузі, в якій цей продукт виробляється;
- b) скорочення пропозиції продукту;
- c) скорочення виробництва в галузі;
- d) ріст цін на ресурси, які зайняті в цій галузі.

3. Чим можна пояснити зсув кривої попиту на товар Х:

- a) пропозиція товару Х з певних причин зменшилась;
- b) ціна на товар Х зросла, і як наслідок цього споживачі стали купляти товарів менше;
- c) смаки споживачів викликали інтерес до товару Х, і тому вони хочуть купляти цього товару по заданій ціні більше, ніж раніше;
- d) ціна товару Х знизилась, тому споживачі стали купляти цього товару більше, ніж раніше.

4. Яке з наведених тверджень є невірним:

- a) між ціною товару та обсягом попиту на нього існує обернена залежність;
- b) товар Гіффена – це низькоякісний товар, витрати на який у загальній структурі споживчих витрат є порівняно низькими;
- c) надлишок пропозиції на ринку має місце тоді, ціна підвищується понад рівноважний рівень;
- d) альтернативна вартість – це цінність найкращого варіанту, від якого місили відмовитись у процесі економічного вибору.

5. Переміщення кривої пропозиції вправо-вліво може бути пов'язане із:

- a) зростанням обсягу попиту на товар;
- b) зростанням цін на ресурси, з яких вироблений цей товар;
- c) зміною ціни на даний товар;
- d) зростанням доходів споживачів.

6. Якщо на землю падатиме манна небесна, то це призведе до:

- a) підвищенню еластичності попиту на білети в театр;
- b) підвищення еластичності пропозиції праці;
- c) зрушенню вліво кривої попиту на „Книгу про смачну і здорову їжу”;
- d) підвищенню попиту на природні ресурси.

7. Цінова еластичність попиту на товар буде вищою:

- a) на товари першої необхідності, ніж на предмети розкоші;
- b) у випадках, якщо споживачі використовують даний товар з найбільшою для себе вигодою;
- c) чим менше товар необхідний споживачу;
- d) чим вищими є альтернативні витрати виробництва товару.

8. Нехай відомо, що споживання шоколаду в країні Лимонії на душу населення знизилось, а ціна зросла (подвоїлась). Це можна пояснити тим, що у свій час:

- a) пропозиція какао-бобів знизилась;
- b) попит на какао-боби зріс;
- c) одночасно зросли попит на какао-боби і їх пропозиція;
- d) крива пропозиції какао-бобів є вертикальною лінією.

9. Закон попиту передбачає, що:

- a) перевищення пропозиції над попитом викличе зниження ціни;
- b) якщо доходи споживачів зростуть, то це призведе до зростання попиту на товари;
- c) крива попиту має як правило позитивний нахил;
- d) між ціною товару і обсягом попиту на нього існує обернена залежність.

10. Яке наведених тверджень не відноситься до характеристики еластичного попиту на товар:

- a) коефіцієнт цінової еластичності менший 1;
- b) сукупна виручка продавця скорочується, якщо зростає ціна;
- c) відносне зменшення обсягу попиту є більшим, ніж відносна зміна ціни;
- d) сукупна виручка продавця зростає, якщо зменшується ціна.

Рекомендована література [1, 2, 3, 4, 7, 9, 10]

Тема 3. Ринковий механізм збалансування попиту та пропозиції (12 год).

Лекція 3. Ринковий механізм збалансування попиту та пропозиції (4 год)

1. Рівновага попиту і пропозиції на ринку. Відхилення від рівноважної ціни та дисбаланс ринку. Поняття про надлишок споживача та виробника.

1. Вплив на рівновагу змін у попиті та пропозиції.

2. Стійка та нестійка рівновага. Основні підходи до встановлення рівноваги на ринку: модель А.Маршала і модель Л.Вальраса.
3. Вплив часового періоду на рівновагу. Павутиноподібна модель стійкої рівноваги.
4. Вплив держави на ринкову рівновагу.

Семінар 3. Ринковий механізм збалансування попиту та пропозиції (4 год.)

Питання для обговорення

1. Рівновага попиту і пропозиції на ринку.
2. Види галузевої рівноваги. Єдиність та множинність рівноваги.
3. Основні підходи до встановлення рівноваги на ринку.
4. Прямий та опосередкований вплив держави на рівновагу на ринку.
5. Практичне застосування аналізу рівноваги.
6. Наслідки державного регулювання ринкового ціноутворення. Директивні ціни. Нецінове нормування дефіциту.

Проблемні теми для дослідження та обговорення

1. Вплив державної політики на споживчий надлишок

Завдання для самостійної роботи(4 год.)

1. Підготовка фіксованих виступів, виконання індивідуальних завдань.

Теми фіксованих виступів:

1. Причини і наслідки державного контролю над цінами.

Контрольні запитання та завдання

Контрольні запитання

1. Дайте визначення стійкої та нестійкої рівноваги. Наведіть приклади. Дайте графічну інтерпретацію стійкої та нестійкої рівноваги.
2. Поясніть, за яких умов і чому одна й та сама модель ринку в інтерпретації Л. Вальраса може бути охарактеризована як стійка, а в моделі А. Маршалла – нестійка, і навпаки.
3. Поясніть, яка є різниця між спекуляцією та арбітражем.
4. Наведіть аргументи на користь уряду та спекулянтів щодо впливу на стабільність ринкової рівноваги.
5. Побудуйте графіки миттєвої, короткострокової та довгострокової часткової рівноваги. Поясніть їх.
6. Побудуйте графіки впливу змін у попиті та в пропозиції на часткову рівновагу, поясніть різні ефекти, які зумовлюють цей вплив.
7. Від чого залежить тип коливань у павутиноподібній моделі? Які чинники визначатимуть ці коливання монотонними, вибухоподібними чи затухаючими?
8. Дайте економічну та графічну інтерпретації впливу держави на мікрорівень через податки, субсидії та пряме регулювання цін.

9. Поясніть, чому тіньовий ринок є породженням (наслідком) урядового впливу на економіку.

Практичні завдання

Розв'язування задач на визначення ринкової рівноваги.

Задача 1. Функція попиту населення на товар: $Q_D = 100 - 2P$.

Функція пропозиції: $Q_S = -20 + P$

де Q_D - обсяг попиту, млн. шт. в рік;

Q_S - обсяг пропозиції, млн. шт. в рік;

P - ціна товару, гр. од.

а) Визначте рівноважні ціну і обсяг продажу.

б) Якщо ціна даного товару знизилась на 10 гр. од., що буде спостерігатися на ринку: надлишок чи дефіцит?

в) Припустимо, що на даний товар вводиться акцизний збір у розмірі 10% від ціни товару. Розрахуйте рівноважні ціну та обсяг продажу, загальну суму податкових надходжень до бюджету.

г) Припустимо, що товар дотується із бюджету в розмірі 5 гр.од. від ціни товару. Розрахуйте надлишки споживача до і після введення дотації і величину витрат з бюджету на введення дотації.

Задача 2. Уряд розглядає питання про надання допомоги виробникам зерна через встановлення цільової ціни на рівні 1800 грн. / т. Пропонується два варіанти: або закупки державою зерна на ринку, або компенсація недоотриманих виробниками доходів внаслідок різниці між ринковою ціною та цільової ціною. Визначте, який із варіантів буде найбільш економічним щодо використання державних коштів – прямі державні закупки чи дотації? Функція пропозиції задана рівнянням: $Q_S = P - 600$, де Q_S – обсяг пропозиції, P – ціна. Функція попиту задана рівнянням: $Q_D = 4200 - 2P$, де Q_D – обсяг попиту, P – ціна.

Задача 3. Функція попиту на товар на внутрішньому ринку описується рівнянням: $Q_D = 110 - 2P$. Функція пропозиції: $Q_S = -90 + 3P$, де Q_D - обсяг попиту; Q_S - обсяг пропозиції; P - ціна товару, гр. од. Світова ціна на даний товар встановилась на рівні 25 гр.од.

Визначте розмір імпорту в країну, якщо держава не встановлює мито і квоти;

а також як зміниться обсяг пропозиції вітчизняних виробників і імпортні ставки при:

а) введенні мита в розмірі 4 гр.од. за одиницю товару;

б) введенні митної квоти в розмірі 20 шт.

Задача 4. Ринок абрикос у Київському регіоні характеризується наступними функціями попиту і пропозиції (Q в кг на день): $Q_D = 3550 - 266P$, $Q_S = 1800 + 240P$.

Функція попиту на абрикос на ринках Києва: $Q_D = 1000 - 46P$. Попит на абрикоси на ринках Київській області скоротився на 40%.

а) Визначте нову функцію попиту на абрикоси у Київському регіоні.

б) Визначте, як вплинуло падіння попиту в області на доходи продавців абрикос?

в) Припустимо, що держава встановила нижню межу ціни на всі абрикоси на рівні 3 гр.од. і закупила їх надлишок, що утворився на ринку. Яку кількість і на яку суму вона повинна закупити абрикос.

Задача 5. На ринку певного товару встановилась ціна 4 гр. од., якій відповідає рівноважна кількість в 60 тис. шт. Еластичність попиту в даній точці складає $(-0,5)$, а еластичність пропозиції – $1,5$. Держава встановила максимальну ціну, що рівна 3 гр. од. Визначити величину дефіциту, якщо попит і пропозиція представлені лінійними функціями.

Тести до теми 2

1. Якщо в павутиноподібній моделі ринкової рівноваги еластичність попиту буде більшою за еластичність пропозиції, то коливання ціни будуть:

- а) вибухоподібними (розбіжними);
- б) збіжними;
- в) циклічними;
- г) нульовими.

2. Сума податку з продажу товару:

- а) цілком сплачується виробником;
- б) збільшує вигаи продавців;
- в) розподіляється між продавцем і покупцем залежно від еластичності попиту та пропозиції;
- г) цілком сплачується покупцем.

3. Якщо в павутиноподібній моделі механізму досягнення ринкової рівноваги еластичність попиту дорівнює еластичності пропозиції, то:

- а) на ринку із часом настане рівновага;
- б) цей ринок не зможе функціонувати;
- в) відбуватимуться збіжні циклічні коливання ринку;
- г) ціна буде незмінною.

4. Якщо більшість жителів певної місцевості вирішать, що м'ясо шкідливе для здоров'я, то при інших рівних умовах в даній місцевості:

- а) Підвищиться попит на рибу і підвищиться попит на м'ясний соус;
- б) Знизиться попит на рибу і знизиться попит на м'ясний соус;
- в) Підвищиться попит на рибу і знизиться попит на м'ясний соус;

d) Знизиться попит на рибу і підвищиться попит на м'ясний соус.

5. Фіксування державою ціни на певне благо на рівні, нижчому від рівноважного спричинить:

- a) Появі надлишку товарів;
- b) Виникненню дефіциту товарів;
- c) Формуванню ринку покупця;
- d) Зниженню цін на ресурси, з яких виготовлені ці товари.

6. «Ціна підлоги» - це:

- a) встановлена державою ціна нижче рівноважного рівня;
- b) встановлена державою ціна вище рівноважного рівня;
- c) встановлена державою ціна на рівноважному рівня;
- d) ціна, яка провокує виникнення на ринку дефіциту.

7. Якщо на ринку існує надлишковий попит на товар, то причиною цього є:

- a) ціна на товар перевищує рівноважну;
- b) ціна на товар є нижчою від рівноважної;
- c) товар є високоякісним;
- d) обсяг пропозиції перевищує обсяг попиту.

8. Якщо смаки споживачів спонтанно змінилися на користь консервованих фруктів і одночасно відбулися зміни технології їх обробки, то це призведе до:

- a) зрушенню вправо кривих попиту і пропозиції і збільшенню рівноважних ціни і обсягу;
- b) зрушенню вправо кривих попиту і пропозиції і збільшенню рівноважного обсягу;
- c) зрушенню вправо кривих попиту і пропозиції і зменшенню рівноважних ціни і обсягу;
- d) зрушенню вліво кривих попиту і пропозиції і зменшенню рівноважних ціни і обсягу.

9. Якщо знизяться доходи споживача та одночасно зростуть ціни на ресурси, з яких виготовляються товари, то:

- a) одночасно зросте рівноважний обсяг та рівноважна ціна;
- b) однозначно знизиться рівноважний обсяг, а рівноважна ціна може зрости, знизитись чи залишитись незмінною;
- c) рівноважний обсяг зросте, а рівноважна ціна знизиться;
- d) рівноважний обсяг та рівноважна ціна не зміняться.

10. Введення державою податку на одиницю товару призведе до:

- a) Переміщення кривої попиту вправо і рівномірному розподілу податкового тягаря між продавцем і покупцем;

- б) Переміщення кривої пропозиції вліво і розподілу податкового тягаря між продавцем і покупцем залежно від крутизни кривої пропозиції;
- с) Збільшенню рівноважного обсягу та зниженню ціни на товар;
- д) Збільшенню рівноважного обсягу та зростанню ціни на товар.

Рекомендована література [1, 4, 7, 9, 10]

Тема 4. Теорія граничної корисності та поведінки споживача (8 год)

Лекція 4. Теорія граничної корисності та поведінки споживача(2 год)

1. Чинники, які визначають поведінку споживача. Уподобання споживача. Корисність як основа перевага.
2. Кардиналістська (кількісна) концепція аналізу поведінки споживача, корисності і попиту. Процес споживання та динаміка зміни сукупної та граничної корисності
3. Ординалістська (порядкова) концепція поведінки споживача. Криві індивідуальності. Гранична норма заміщення.

Семінар 4. Теорія граничної корисності та поведінки споживача(2 год)

Питання для обговорення

1. Методологія маржиналізму, її застосування в мікроекономічному аналізі.
2. Кардиналістська концепція корисності. Закон спадної граничної корисності.
3. Правило максимізації корисності і рівновага споживача.
4. Ординалістська теорія поведінки споживача. Криві байдужості (ізокванти) та їх властивості. Гранична норма заміщення.

Завдання для самостійної роботи(4 год.).

1. Підготовка фіксованих виступів, виконання індивідуальних завдань.

Тематика фіксованих виступів

1. Структура і динаміка споживчого ринку в Україні.
2. Застосування теорії споживчого вибору.

Індивідуальне завдання

Тип завдання: бібліографічний огляд навчально-методичної, монографічної та періодичної літератури з проблем теми.

Мета завдання: перевірка знань студентів щодо основних положень теорії споживацького вибору, його вміння дати науково обґрунтовану оцінку тому, як споживач витрачає свій дохід для максимізації власного задоволення.

Самостійна робота: Розробити анкети для вивчення переваг споживачів стосовно товарів певної фірми. Проаналізувати на основі емпіричних даних особливості прийняття рішень про купівлю товарів знайомими, друзями. Дати

науково обґрунтовану оцінку поведінки на ринку середньостатистичного споживача України.

Контрольні запитання та завдання

Контрольні запитання

1. Дайте визначення загальної та граничної корисності. Розкрийте відмінність між ними.
2. Яким благам властивий: а) спадний нахил кривої байдужості; б) горизонтальний; в) вертикальний; г) додатний? Аргументуйте свою позицію.
3. Доведіть, що криві байдужості не можуть перетинатися.
4. Графічно зобразіть ефект заміщення. Поясніть, чому цей ефект завжди від'ємний.
5. Що означає транзитивність переваг?
6. Зробіть порівняльний аналіз кількісного і порядкового визначення корисності. Поясніть, чому кількісні (числові) характеристики корисності необов'язкові для ранжирування переваг споживача.

Рекомендована література [1, 2, 5, 6, 9, 10]

Тема 5. Моделювання поведінки споживача (8 год.)

Лекція 5. Моделювання поведінки споживача(2 год).

1. Бюджетні обмеження і можливості споживача. Рівновага споживача: економічна, алгебраїчна та графічна інтерпретація. Вибір оптимального споживання. Методи знаходження точки рівноваги.
2. Зміна споживання при зміні доходу. Крива «дохід-споживання». Функція попиту від доходу: крива Енгеля.
3. Реакція споживача на зміну цін товарів. Крива «ціна-споживання». Виведення кривої індивідуального попиту. Окремі випадки побудови цих кривих для взаємозамінних та взаємодоповнюючих благ.
4. Ефект заміни та ефект доходу по Хіксу; по Слуцькому.
5. Взаємодія ефектів заміни та доходу. Напрямок дії ефекту заміни, напрямку дії ефекту доходу для нормальних, неякісних благ та благ Гіффена.

Семінар 5. Моделювання поведінки споживача(2 год).

Питання для обговорення

1. Бюджетне обмеження споживача. Бюджетна лінія.
2. Графічна інтерпретація рівноваги споживача (суміщення бюджетних ліній та кривих байдужості.).
3. Ефект заміщення і доходу, їх вплив на криву попиту.
4. Вплив цінових змін на криву індивідуального попиту.
5. Зміни в доходах і криві Енгеля.

Проблемні теми для обговорення

1. Сіткові зовнішні впливи та їх використання у маркетинговій діяльності підприємств.
2. Рівень і структура сімейних доходів в Україні та їх вплив на споживчий вибір.
3. Прийняття рішень в ситуаціях з ризиком. Невизначеність та економічний ризик

Завдання для самостійної роботи(4 год.)

1. Підготовка фіксованих виступів, виконання індивідуальних завдань.

Індивідуальне завдання

Тип завдання: бібліографічний огляд навчально-методичної, монографічної та періодичної літератури з проблем теми.

Мета завдання: визначення особливостей поведінки споживача на основі зміни бюджетних можливостей та цін на товари.

Самостійна робота: базуючись на теоретичних засадах моделювання поведінки споживача, провести аналіз власної поведінки у процесі здійснення споживчого вибору. Зобразити графічно криві „доход-споживання” на різні види товарів, яким споживач віддавав перевагу протягом останнього року. Визначити ефекти доходу та заміни.

Контрольні запитання та завдання

Контрольні запитання

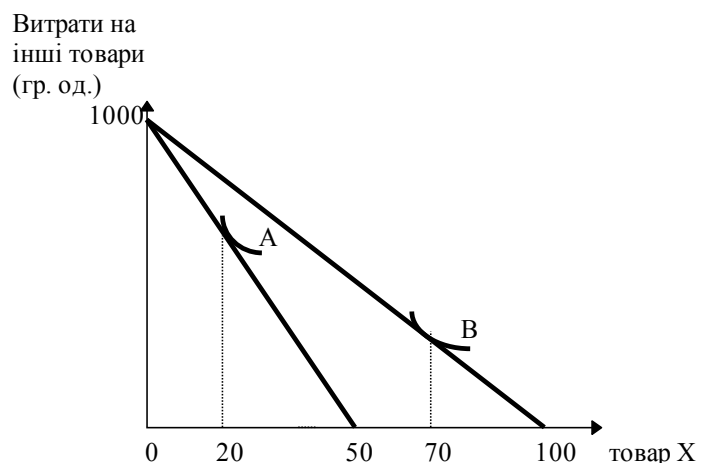
1. Поясніть, чому нормування урядом споживання будь-якого товару може згубно вплинути на рівновагу споживача.
2. Доведіть, що для досягнення оптимуму споживача потрібно, аби норма заміщення для двох товарів дорівнювала відношенню їх цін.

Практичні завдання

Розв’язування практичних завдань з проблем моделювання поведінки споживача.

Задача 1. Нехай функція корисності споживача задана таким чином: $U = X \cdot Y$, де U – корисність від споживання, а X і Y – кількості спожитих товарів. Відомо, що ціна одиниці товару X рівна 2 грн., а ціна одиниці товару Y рівна 4 грн. Споживач збирається витратити на два товари 100 грн. Яку кількість кожного товару купить раціональний споживач?

Задача2 . На графіку зображені криві байдужості деякого споживача. Комбінації товарів, що максимізують

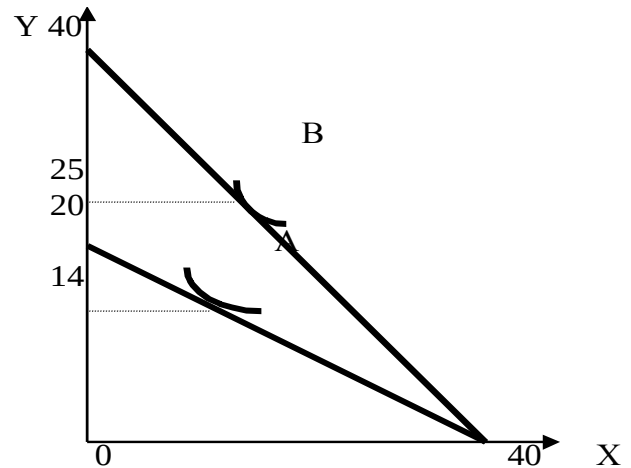

корисність, при двох різних цінах на товар X представлені точками А і В.
Дайте відповіді на запитання:

- Який дохід споживача?
- Яка ціна товару X в точці А? У точці В?
- Які координати двох точок на кривій попиту споживача для товару X? Зобразіть цю криву.
- Якими будуть витрати споживача на інші товари в точці А? В точці В?

Задача 3. Місячний дохід становить 800 гр. од. Використовуючи малюнок, виконайте наступні завдання.

- Знайдіть ціну товару X.
- Визначте ціну товару Y в т. А і т. В.
- Запишіть рівняння зображених бюджетних ліній.
- Побудуйте лінії попиту споживача на товар Y.

Задача 4. У набір споживача входять два товари: X і Y. Загальна корисність характеризується такими даними:

Кількість товару X	1	2	3	4	5	6
Загальна корисність	10	18	24	28	31	33
Кількість товару Y	10	20	30	40	50	60
Загальна корисність	7	13	18	22	25	27

Ціна одиниці товару X дорівнює 10 гр.од., ціна одиниці товару Y – 0,5 гр.од. Загальний дохід споживача, що витрачається на ці товари становить 25 гр.од. Яку кількість товару X і товару Y купує раціональний споживач у стані рівноваги?

Задача 4. Гранична корисність апельсин описується формулою: $MU_m = 40 - 5Q_m$, де Q_m – кількість апельсин, кг. Гранична корисність яблук: $MU_x = 20 - 3Q_x$, Q_x - кількість яблук. Ціна одного кг апельсин становить 5 гр.од., ціна одного кг яблук - 1 гр.од. Загальний дохід споживача, який витрачається на ці товари становить 20 гр.од. на тиждень. Яку кількість апельсин і яблук споживає споживач?

Тести до теми 5.

1. Яке із тверджень є неправильним?

- кожна точка кривої байдужості означає різну комбінацію двох благ;
- кожна точка бюджетної лінії означає різну комбінацію двох благ;

- c) усі точки кривої байдужості являють собою однакові комбінації двох благ;
- d) кут нахилу бюджетної лінії показує пропорцію, у якій ринок дозволяє індивіду замішувати споживання одного блага іншим.

2. Який із наведення нижче переліків значень сукупної корисності ілюструє закон спадної граничної корисності?

- a) 200, 300, 400, 500;
- b) 200, 450, 750, 1100;
- c) 200, 250, 270, 280;
- d) 200, 200, 200, 200.

3. Форма кривої байдужості окремого домогосподарства пояснюється:

- a) його вподобаннями та розміром доходу;
- b) цінами благ;
- c) уподобаннями, розміром доходу та цінами благ;
- d) тільки його вподобаннями.

4. Домогосподарство має дохід 8 грн, ціни благ $P_1 = 1$ грн., $P_2 = 0,5$ грн. Який зі споживчих наборів перебуває на бюджетній лінії?

- a) {8, 1};
- b) {7, 1};
- c) {6, 6};
- d) {5, 6};
- e) {4, 4}.

5. Виберіть вислів, який характеризує порядковий підхід до корисності:

- a) якщо індивід обрав певний план споживання при визначеному бюджетному обмеженні, то цей план і має для індивіда найвищу корисність;
- b) індивід обирає той набір благ, який означає для нього найвищу корисність;
- c) із кожною додатковою одиницею блага його корисність для індивіда зменшується на певну величину;
- d) корисності одного індивіда від споживання різних благ можна порівнювати.

6. Гранична норма заміщення одного блага іншим показує:

- a) скільки одиниць одного блага індивід придбає додатково, якщо ціна цього блага зміниться на якусь величину;
- b) як зміниться рівень корисності індивіда, якщо споживання кожного блага зросте на одиницю;
- c) від якої кількості одного блага індивід згоден відмовитись в обмін на збільшення споживання другого блага за певного рівня корисності;
- d) рівень корисності від обраного набору благ.

7. З наведеного переліку оберіть вислів, який характеризує ефект доходу:

- a) якщо доходи людей зменшуються, то попит на певний продукт знижується;
- b) зниження ціни товарів приводить до того, що споживач може купувати більше певного блага, не зменшуючи попиту на інші;
- c) обсяг покупок деяких товарів зменшується зі зростанням доходів населення;
- d) зі зростанням доходів схильність людей до заощадження зростає.

8. Ефект заміщення - не зміна обсягу індивідуального попиту на товар, спричинена:

- a) зміною загального рівня цін на всі товари;
- b) зростанням пропозиції нових благ-замінників;
- c) переміною смаків споживача;
- d) зміною в структурі споживання в результаті зниження ціни товарів, які споживає домогосподарство, при певному рівні корисності.

9. Рівновага споживача буде:

- a) у точці перетину бюджетної лінії та кривої байдужості;
- b) у будь-якій точці на найвищій із досяжних кривих байдужості;
- c) у певній точці будь-якої кривої байдужості, де її нахил дорівнює нахилу бюджетної лінії;
- d) у певній точці бюджетної лінії, де її нахил дорівнює нахилу найвищої з досяжних кривих байдужості.

10. До умов, які визначають оптимальний план споживача зі стандартними уподобаннями, належать:

- a) неповне витрачання грошей на споживання;
- b) рівність граничної норми заміщення та співвідношення цін;
- c) індивідуальні вподобання осіб, які входять до складу домогосподарства;
- d) нестача нетрудових доходів.

Рекомендована література [1, 2, 5, 6, 9, 10]

Тема 6. Теорія виробництва (8 год.)

Лекція 6. Теорія виробництва (2 год)

1. Основи теорії виробництва. Підприємство як ринково-виробнича система. Мотивація поведінки підприємства (фірми).

2. Виробнича функція як параметрична модель технологічного процесу. Загальні властивості виробничих функцій.

3. Виробництво у короткостроковому періоді. Сукупний, середній та граничний продукт у короткостроковому періоді: означення, графічний аналіз взаємного розміщення кривих.

4. Виробнича функція з двома змінними факторами.

5. Віддача від масштабу у довгостроковому періоді.

Семінар 6. Теорія виробництва(2 год).

Питання для обговорення

1. Підприємство (фірма) як суб'єкт мікроекономіки.
2. Технологія виробництва. Виробнича функція.
3. Економічні періоди в діяльності фірми.
4. Виробництво з одним вхідним ресурсом. Середня та гранична продуктивність.
5. Закон спадної віддачі. Технологічне вдосконалення: продуктивність праці.
6. Виробництво з двома змінними вхідними ресурсами. Ізокванта, карта ізоквант.
7. Віддача від масштабу виробництва. Ізокліналь.

Проблемні теми для обговорення

Стадії виробництва та розмір діяльності досліджуваного підприємства.

Завдання для самостійної роботи(4 год.)

1. Підготовка фіксованих виступів, виконання індивідуальних завдань.

Теми фіксованих виступів

1. Організаційно-правові форми підприємств в Україні.
2. Проблеми та перспективи розвитку малого бізнесу в Україні.

Індивідуальне завдання

Тип завдання: аналітичне дослідження, бібліографічний огляд навчально-методичної, монографічної та періодичної літератури з проблем теми.

Мета завдання: визначення оптимальної стадії та обсягу виробництва з точки зору економічної ефективності фірми – об'єкта дослідження.

Самостійна робота: проаналізувати характер зміни параметрів виробничої функції підприємства у короткостроковому та довгостроковому періодах. Визначити найбільш оптимальну стадію та обсяг виробництва з точки зору економічної ефективності на досліджуваному підприємстві. Розробити рекомендації для підприємства щодо вибору оптимальної стадії виробництва у поточному періоді та на перспективу.

Контрольні запитання та завдання

Контрольні запитання

1. Дайте визначення виробничої функції. Зробіть зіставну характеристику виробничої функції в коротко- та довгостроковому періодах.

2. Поясніть дію закону спадної граничної продуктивності змінного ресурсу в короткостроковому періоді.

3. Поясніть, чому в короткостроковому періоді граничний продукт змінного ресурсу спочатку зростає, а потім зменшується? Чи завжди така динаміка граничного продукту є безумовною? Свою відповідь поясніть.

4. Як пояснити, що всі ресурси підприємства є постійними за винятком одного змінного, при постійній зміні умов? Який критерій лежить в основі поділу ресурсів на постійні та змінні?

5. Дайте визначення понять: «лінія розвитку» та «ізокліналь».

6. Перед менеджером стоїть завдання розширити виробництво у короткостроковому періоді, коли змінним ресурсом є праця. Динаміка якого продукту (середнього чи граничного) є надійнішим індикатором для прийняття рішення про залучення до виробництва додаткового працівника? Свою відповідь поясніть.

Практичні завдання

Тести до теми 6.

1. Яке з наступних стверджень, що характеризує зв'язок між ТР, АР і МР, є хибним?

- a) АР продовжує зростати до тих пір, поки збільшується МР.
- b) АР досягає максимального рівня до того, як ТР стає максимальним.
- c) $MP=AP$ при максимальному рівні АР
- d) ТР знижується, якщо $MP<0$.

2. Взаємозв'язок між всіма можливими варіантами поєднання факторів виробництва і об'ємом продукції, що виробляється, відображається за допомогою:

- a) Кривої виробничих можливостей.
- b) Виробничої функції
- c) Еластичності пропозиції
- d) Кривої загальних витрат.

3. Виробнича функція ілюструє функціональну залежність між:

- a) загальним продуктом і обсягом незмінного ресурсу;
- b) загальним продуктом і обсягом всіх ресурсів, зайнятих у виробництві продукції;
- c) сумою сукупного продукту і сумою граничного продукту;
- d) сумою граничного продукту та обсягом змінного ресурсу.

4. Якщо фірма збільшує витрати на ресурси на 20%, а обсяг виробництва зростає при цьому на 20%, то в цьому випадку:

- a) Спостерігається позитивний ефект масштабу;
- b) Фірма отримує максимальний прибуток;
- c) Спостерігається незмінний ефект масштабу;
- d) Фірма мінімізує збитки.

5. Ізокванта ілюструє:

- a) Криву загального продукту, максимальний обсяг якого можна отримати при найефективнішому використанні певної виробничих факторів;
- b) Бюджетні можливості фірми;
- c) Різні обсяги продукції, які можна виробити при заданій кількості ресурсів.
- d) Криву граничного продукту.

6. Граничний продукт – це:

- a) відношення загального продукту до обсягу до обсягу змінного ресурсу;
- b) відношення приросту загального продукту до приросту змінного ресурсу;
- c) дохід на першу одиницю продукції;
- d) добуток граничного продукту на обсяг всіх ресурсів.

7. Технічний прогрес означає:

- a) Зміщення ізокост до початку координат;
- b) Зміщення ізоквант до початку координат;
- c) Перехід на більш вищі ізокванти;
- d) Перехід на більш вищі ізокости.

8. Збільшення граничної віддачі від масштабу буде причиною того, що:

- a) Граничний продукт збільшується;
- b) Граничні витрати знижуються;
- c) Темп зростання сукупного продукту збільшується;
- d) Все вище наведене вірно.

9. Ізокванта– це:

- a) лінія, що характеризує різні комбінації ресурсів, використання яких забезпечує однаковий рівень виробничих витрат;
- b) обсяг продукції, який отримує підприємство, якщо використовує певний обсяг ресурсів;
- c) крива, що показує різні комбінації виробничих ресурсів, за допомогою яких виробляється незмінний обсяг випуску продукції;
- d) поєднання різних комбінацій ресурсів.

10. Закон спадної граничної продуктивності діє за умови:

- a) пропорційного зростання всіх ресурсів;
- b) що запас усіх ресурсів виробника є необмеженим у короткостроковому періоді;
- c) що змінюються обсяги одного ресурсу, а обсяги інших залишаються незмінними;
- d) необмеженості трудових ресурсів.

Рекомендована література [1, 2, 5, 6, 9, 10]

Тема 7. Витрати виробництва (9 год.)

Лекція 7. Витрати виробництва (2 год)

1. Особливості оцінки витрат виробництва в ринковій економіці. Концепція витрат втрачених можливостей.
2. Витрати виробництва у короткостроковому періоді. Точки мінімуму витрат та їх взаємне розташування.
3. Динаміка довгострокових витрат. Взаємозв'язок витрат у короткостроковому та довгостроковому періодах.
4. Поняття ізокошти: означення, побудова, властивості.
5. Рівновага виробника: графічна, алгебраїчна та економічна інтерпретації.
6. Цільова функція підприємства. Вимірювання прибутку: економічна та бухгалтерська концепції. «Нормальний прибуток» як елемент витрат.
7. Сукупний, середній та граничний дохід.
8. Умови максимізації прибутку. Оптимальний план виробництва згідно з правилом випуску і правилом витрат. Ізопрофіта.
9. Траєкторія розширення виробничої діяльності фірми. Оптимальна комбінація ресурсів для різних обсягів виробництва. Концепція мінімально ефективного розміру підприємства.

Семінар 7. Витрати виробництва (1 год).

Питання для обговорення

1. Природа і структура витрат виробництва. Економічний та бухгалтерський підходи до визначення витрат і прибутку.
2. Функція витрат і рівновага виробника. Принцип найменших витрат, його графічна інтерпретація.
3. Витрати виробництва в короткостроковому періоді. Взаємозв'язок між різними категоріями витрат.
4. Витрати в довгостроковому періоді. Ефект масштабу виробництва та фактори, що його визначають.

Проблемні теми для обговорення

1. Ефект масштабу та розмір діяльності підприємств у різних галузях вітчизняної промисловості.
2. Варіанти вибору фірми, з якими вона стикається у процесі довгострокової експансії.
3. Оптимальна комбінація ресурсів для різних обсягів виробництва.
4. Концепція мінімально ефективного розміру підприємства.

Завдання для самостійної роботи (6 год.)

1. Підготовка фіксованих виступів, виконання індивідуальних завдань.

Теми фіксованих виступів

1. Мінімальний ефективний розмір підприємства і структура галузі економіки.
2. Шляхи підвищення ефективності виробництва на підприємстві.

Індивідуальне завдання

Тип завдання: аналітичне дослідження та розробка пропозицій.

Мета завдання: визначення траєкторії розширення фірми – об'єкта дослідження.

Самостійна робота: базуючись на теоретичних засадах, проаналізувати раціональність вибору фірмою масштабу виробництва. Провести аналіз рівня витрат підприємства та зробити висновки щодо їх оптимальності та обґрунтованості. Зробити висновки щодо раціональності прийняття рішень організацією з точки зору довгострокової стратегії. Розробити рекомендації для фірми щодо підвищення ефективності виробництва.

Контрольні запитання та завдання

Контрольні запитання

1. Чим зумовлена потреба поділу затрат виробництва на явні (зовнішні) та неявні (внутрішні)?
2. Підприємство в короткостроковому періоді хоче збільшити обсяг випуску продукції. Для цього йому необхідно збільшити чисельність найманих працівників. Зростання яких затрат (явних чи неявних) зумовлюють такі дії підприємства?
3. Власник невеликої туристичної фірми сам веде бухгалтерію. Як можна визначити затрати на його роботу? До якого виду затрат належать затрати з ведення бухгалтерії власником фірми: явних чи неявних? Поясніть свою позицію.
4. Дайте визначення та розкрийте взаємозв'язок між ізоквантою та ізокостою. Чому ізокванта має форму кривої, а ізокоста – прямої?
5. Чи завжди зміни середніх та граничних затрат односпрямовані? Свою відповідь поясніть.
6. Поясніть, як закон спадної граничної продуктивності змінного ресурсу впливає на динаміку сукупних затрат.
7. Розкрийте зв'язок між граничними затратами, величиною граничної продуктивності змінного ресурсу та ціною цього ресурсу.
8. Розкрийте взаємозв'язок між середніми змінними затратами, середньою продуктивністю змінного ресурсу та його ціною.

Практичні завдання

Розв'язування практичних завдань з проблем визначення оптимального обсягу виробництва, мінімізації затрат та максимізації прибутку.

Задача 1. Технологія, використовувана фірмою, описується наступною виробничою функцією: $q = L^{\frac{1}{2}} K^{\frac{1}{2}}$. Фірма робить 8 од. продукції, використовуючи одну одиницю L і чотири одиниці K. Ціни послуг цих ресурсів відповідно рівні двом і вісьмом грошовим одиницям. Який максимальний випуск може одержати фірма, не змінюючи загальної суми витрат?

Задача 2. Підприємець, який займається тиражуванням відеокaset орендує приміщення за 1000 гр. од. в рік. Використовувана ним власна апаратура вартістю 2000 гр. од. спрацьовується за 2 роки. До відкриття власної справи підприємець працював в студії звукозапису, де його річна зарплата становила 4000 гр. од. Зайнявшись бізнесом, він став щорічно отримувати 6500 гр. од. доходу. Обчисліть бухгалтерські і економічні витрати підприємця, а також величину бухгалтерського і економічного прибутку, якщо реальна процентна ставка в національному банку становить приблизно 20 % річних.

Задача 3. Функція загальних витрат акціонерного товариства має вигляд: $TC = 48 + 7 \cdot Q + 3 \cdot Q^2$. Визначте витрати FC, VC, ATC, AFC, AVC, MC, як функції від Q. При якому обсязі виробництва ATC досягають мінімуму?

Задача 4. Бухгалтер Вашої фірми загубив звітність витрат фірми. Він може згадати лише декілька цифр. Але Вам для прогнозування діяльності фірми потрібні й інші дані. Чи можливо їх відновити?

Q	AFC	VC	AC	MC	TC
0					
10			20		
20					
30				11	390
40		420			
50	2		14		

Тести до теми 7.

1. В короткостроковому періоді фірма, що максимізує прибутки чи мінімізує збитки не буде продовжувати виробництва, якщо:

- a) $P < \min AVC$;
- b) $P > \min AVC$;
- c) $MR > MC$;
- d) всі відповіді невірні.

2. Витрати в економічному розумінні (економічні витрати):

- a) Включають неявні та явні витрати, в тому числі нормальний прибуток
- b) Включають лише явні витрати.
- c) Включають неявні, але не включають явні витрати
- d) Не включають нормального прибутку.

3. Постійні витрати фірми – це:

- a) Затрати на ресурси за цінами, що діяли на момент їх купівлі.
- b) Мінімальні витрати виробництва будь-якого обсягу продукції при найбільш сприятливих умовах виробництва.

с) Витрати, які несе фірма навіть у тому випадку, коли продукція не виробляється.

д) Неявні витрати.

4. Середні загальні витрати виробництва продукції досягають мінімальної величини при такому обсязі виробництва продукції, коли:

а) $AVC = TFC$.

б) $MC = AVC$.

в) $MC = ATC$.

д) Кожна відповідь є хибною.

5. Які з наступних видів витрат не приймаються до уваги при розробці рішення про оптимальний обсяг виробництва фірми?

а) Середні змінні витрати

б) Постійні витрати

в) Середні витрати

д) Граничні витрати

6. Якщо AVC знижуються по мірі зростання обсягу виробництва, то:

а) MC також повинні скорочуватись

б) FC також повинні скорочуватись

в) TC також повинні скорочуватись

д) MC повинні бути нижчими, ніж AVC

7. Який з цих виразів являє собою граничні витрати:

а) $\Delta TVC / Q$

б) FC / Q

в) $(P \cdot Q) / \Delta Q$

д) $\Delta TC / \Delta Q$

8. Точка дотику ізокванти та ізокошти характеризує:

а) фірма перебуває на стадії розвитку;

б) бюджетні можливості фірми;

в) обсяги продукції, які можна виробити при заданій кількості ресурсів, є мінімальними;

д) рівноважний стан фірми.

9. Що із наведених витрат не відноситься до неявних витрат:

а) зарплата підприємця, при умові альтернативного застосування своїх підприємницьких здібностей;

б) альтернативні витрати власного фінансового капіталу;

в) плата за оренду приміщення;

д) альтернативні вартість власного капіталу.

10. Зниження середніх витрат на одиницю продукції в довгостроковому періоді можна пояснити:

- a) Зменшенням середніх постійних витрат;
- b) Дією закону спадної віддачі ресурсу;
- c) Зміною ефекту масштабу виробництва;
- d) Спадним ефектом масштабу.

Рекомендована література [1, 2, 5, 6, 9, 10]

Змістовий модуль II. Мікроекономічний аналіз поведінки фірми на ринку товарів та на ринку ресурсів

Тема 8. Стратегія поведінки фірми на ринку досконалої конкуренції (8 год.)

Лекція 8. Стратегія поведінки фірми на ринку досконалої конкуренції (2 год)

Поняття ринкової структури. Критерії розмежування ринкових структур за різними підходами.

Ознаки та умови ринку досконалої конкуренції. Досконало конкурентна фірма та умови її функціонування.

Конкурентна стратегія фірми у короткостроковому періоді. Особливості кривої попиту на продукцію конкурентної фірми та крива ринкового попиту.

Графічний аналіз впливу ринкової ціни на взаємне розташування кривих сукупних витрат, сукупного доходу та прибутку досконало конкурентної фірми.

Дослідження умов прибутковості та збитковості фірми в умовах динамічності ринкової кон'юнктури.

Короткострокова рівновага фірми і галузі.

Крива пропозиції конкурентної фірми в короткостроковому та довгостроковому періодах.

Ринкова пропозиція в короткостроковому періоді.

Обсяг виробництва і конкурентна рівновага в довгостроковому періоді.

Крива довгострокової галузевої пропозиції.

Досконала конкуренція і ефективність. Застереження в оцінці ефективності ринку досконалої конкуренції.

Семінар 8. Стратегія поведінки фірми на ринку досконалої конкуренції (2 год)

Питання для обговорення

1. Поняття ринкової структури, основні їх типи. Ідеальні та реальні ринкові структури.

2. Ознаки ринку досконалої конкуренції.

3. Особливості попиту на товар конкурентної фірми та особливості ринкового попиту. Характеристика основних підходів фірми до максимізації прибутку досконало конкурентною фірмою.

4. Варіанти поведінки фірми в умовах динамічності ринкової кон'юнктури.

5. Крива пропозиції конкурентної фірми в короткостроковому та довгостроковому періодах.

6. Ринкова пропозиція в короткостроковому періоді.

7. Обсяг виробництва і конкурентна рівновага в довгостроковому періоді. Крива тривалої галузевої пропозиції.

8. Досконала конкуренція і ефективність. Застереження в оцінці ефективності ринку досконалої конкуренції.

Проблемні теми для дослідження та обговорення

1. Модель досконалої конкуренції у працях економістів різних економічних шкіл і напрямків.

2. Особливості прийняття підприємством рішень стосовно цін та обсягів випуску на ринку досконалої конкуренції.

3. Досконала конкуренція та ефективність: виробнича ефективність та ефективність розподілу ресурсів.

Завдання для самостійної роботи(4 год.)

1. Підготовка фіксованих виступів, виконання індивідуальних завдань.

Теми фіксованих виступів

1. Підприємництво і ринковий процес.

2. Формування конкурентного середовища в Україні.

Контрольні запитання та завдання

Контрольні запитання

1. Якщо фірма має збитки, чи може вона більш вигідно виробляти продукцію?
2. Яка є взаємозалежність ринкової ціни та витрат виробництва для всіх фірм на ринку досконалої конкуренції?
3. Поясніть чому, незважаючи на нульовий економічний прибуток у довгостроковому періоді, фірми продовжують займатися виробництвом?
4. Поясніть, чому припущення про максимізацію прибутку є обґрунтованим (необґрунтованим)?
5. Чи правильне припущення про те, що для отримання максимального прибутку необхідно продати максимальну кількість продукції?
6. Зазвичай менеджери не знають граничних витрат. Чи варто тоді казати, що фірма максимізує прибуток за умови виробництва обсягу продукції, за якого гранична виручка дорівнює граничним витратам?
7. Чи завжди фірма повинна прагнути до максимізації прибутку, а не до поліпшення, наприклад, соціальних умов?

Індивідуальне завдання. Підготувати міні-есе за проблемою: «Проблеми та чинники підвищення конкурентоздатності вітчизняних підприємств».

Практичні завдання

Розв'язування практичних завдань з проблем визначення фірмою оптимального обсягу виробництва, який максимізує прибуток, на ринку досконалої конкуренції у мовах різної ринкової кон'юнктури.

1. Використовуючи наведені дані про діяльність малого підприємства на ринку досконалої конкуренції заповніть пропуски в таблиці і з'ясуйте по кожному варіанту, що доцільніше для підприємства: а) закритися; б) збільшити обсяг виробництва для мінімізації збитків; в) зменшити обсяг виробництва для мінімізації збитків; г) збільшити обсяг виробництва для максимізації прибутку; д) зменшити обсяг виробництва для максимізації прибутку; е) нічого не змінювати. Поясніть чому?

Варіанти	P	Q	TR	TC	FC	VC	ATC	AVC	MC
1		5	30				6	5	6
2			12,8	20	7,2		5		3,2
3			13,6		2	10	3		2,7
		8	40		12			5	7

Задача 3. Крива сукупних витрат досконало конкурентної фірми має вигляд: $TC = Q^3 - 6Q^2 + 18Q$. Ринкова функція попиту дорівнює $Q_D = 180 - 3P$. Визначте криву пропозиції фірми у короткостроковому періоді.

Припустимо, що в галузі функціонує 30 фірм. Визначте, на скільки зміниться кількість фірм у галузі у довгостроковому періоді, якщо нові фірми будуть мати ту ж криву сукупних витрат?

Задача 4. Підприємство знаходиться в умовах досконалої конкуренції. Залежність загальних затрат підприємства від випуску продукції наведена в таблиці:

Випуск продукції в одиницю часу, шт.	Загальні затрати, гр. од.
0	6
1	9
2	10
3	13
4	18
5	25

Якщо ринкова ціна товару 6 гр. од., який обсяг слід вибрати? Нижче якого рівня повинна знизитись ціна, щоб підприємство закрилось?

Задача 5. Відомо, що ринок бензину у деякій країні знаходиться в умовах досконалої конкуренції, а попит на бензин описується рівнянням $Q_D = 200 - 20P$. Середні витрати типової бензоколонки дорівнюють $AC = 5 + (Q - 5)^2$. Яка кількість бензоколонок повинна функціонувати в галузі у довгостроковій перспективі?

Задача 6. В галузі досконалої конкуренції функціонує 100 однакових фірм. Функція сукупних витрат кожної з них має вигляд: $TC = 2Q^2$. Визначити функцію пропозиції однієї фірми і всієї галузі. Визначити рівноважні значення ціни і обсягу виробництва продукції, якщо функція попиту на продукцію галузі має вигляд $Q_D = 500 - 100P$.

Задача 7. В галузі з досконалою конкуренцією функція кожної фірми має вигляд $TC = Q^3 + 4Q^2 + 8Q$. Галузева функція попиту дорівнює $Q_D = 200 - 100P$.

Визначити рівноважну комбінацію ціни і випуску в галузі, а також кількість фірм у галузі у довгостроковому періоді.

Тести до теми 8.

1. Якщо ціна товару є недостатньою, щоб компенсувати середні витрати на виробництво, то у короткостроковому періоді фірма повинна:

- a) якомога швидше припинити виробництво;
- b) вибрати нову технологію;
- c) скоротити накладні витрати;
- d) продовжувати виробництво на рівні $P = MC$, якщо $P > AVC$.

2. Яке із наведених тверджень не відповідає умовам досконалої конкуренції?

- a) Фірма перебуває у стані рівноваги, коли її MR дорівнює MC ;
- b) крива попиту на продукт фірми має негативний нахил;
- c) Криві AC і MC мають U-подібну форму;
- d) крива попиту на продукт фірми є горизонтальною лінією.

3. Крива пропозиції конкурентної фірми в короткостроковому періоді - це:

- a) крива граничних витрат;
- b) лінія ціни товару;
- c) частина кривої середніх витрат, на ділянці її спаду;
- d) частина кривої граничних витрат, розташована вище кривої середніх змінних витрат.

4. Яке із наведених тверджень не відповідає умовам досконалої конкуренції?

- a) криві AC і MC мають U-подібну форму;
- b) Фірма перебуває у стані рівноваги, коли її MR дорівнює MC ;
- c) граничний менший від ціни на всіх рівнях випуску продукції;

d) крива попиту на продукт фірми є горизонтальною лінією.

5. Крива пропозиції конкурентної фірми в короткостроковому періоді – це:

- a) крива граничних витрат;
- b) частина кривої граничних витрат, розташована вище кривої середніх змінних витрат;
- c) частина кривої середніх витрат, на ділянці її зростання;
- d) частина кривої граничних витрат, розташована вище кривої середніх постійних витрат.

6. Коли конкурентна фірма досягає рівня виробництва, за якого грошовий вираз граничного продукту кожного ресурсу дорівнює ціні цього ресурсу, то вона:

- a) виробляє продукт при мінімальних витратах, але не обов'язково одержує максимальний прибуток;
- b) одержує максимальний прибуток, але не обов'язково виробляє продукцію при мінімальних витратах;
- c) одержує максимальний прибуток при мінімальних витратах виробництва;
- d) не обов'язково одержує максимальний прибуток.

7. Якщо конкурентна фірма максимізує прибуток, продаючи продукцію за ціною 2 грн. за одиницю і купує ресурс по ціні 10 грн., то грошове вираження граничного продукту ресурсу дорівнює:

- a) 2 грн.;
- b) 5 грн.;
- c) 10 грн.;
- d) 20 грн.

8. Крива пропозиції досконало конкурентної фірми в короткотерміновому періоді є:

- a) частина кривої середніх змінних витрат, що лежить над кривою граничних витрат;
- b) крива граничних витрат, що лежить вище кривої середніх змінних витрат;
- c) частина кривої граничних витрат, що лежить вище кривої середніх сукупних витрат;
- d) крива граничних витрат.

9. Якщо підприємство в умовах досконалої конкуренції максимізує прибуток, то:

- a) прибуток на одиницю продукції може бути максимальний, але не обов'язково;
- b) прибуток на одиницю продукції максимальний;

- c) прибуток на одиницю продукції мінімальний;
- d) існує надлишок ресурсів для виробництва продукції.

10. Якщо при обсязі виробництва, що задовольняє умову $MR = MC$, сукупний дохід менший від сукупних змінних витрат, підприємство в умовах досконалої конкуренції має:

- a) закрити виробництво;
- b) виробляти продукцію, але нести збитки;
- c) виробляти продукцію та мати прибуток або не мати прибутку;
- d) збільшувати обсяг виробництва.

Рекомендована література [1, 2, 3, 4, 7, 9, 10]

Тема 9. Особливості поведінки фірми на ринку чистої монополії (8 год.)

Лекція 9. Особливості поведінки фірми на ринку чистої монополії (4 год)

1. Модель чистої монополії та її характеристика. Причини виникнення та різновиди монополій в економічній системі.
2. Монополія і монопольна влада. Джерела монопольної влади. Показники виміру монопольної влади.
3. Характеристика основних бар'єрів входу на монопольний ринок та виходу з ринку.
4. Ціноутворення та умова максимізації прибутку на монопольному ринку. Точка Курно.
5. Монополія у довгостроковому періоді.
6. Цінова дискримінація першого, другого та третього ступенів. Переваги та недоліки застосування цінової дискримінації монополістом.
7. Реалізація та утримання монопольної влади. Лімітуюче ціноутворення.
8. Економічні наслідки діяльності монополій: переваги та недоліки. Соціальна ціна монополії.

Семінар 9. Особливості поведінки фірми на ринку чистої монополії (4 год)

Питання для обговорення

1. Характерні риси ринку «чистої» монополії. Різновиди монополій.
2. Монополія та монопольна влада. Показники виміру монопольної влади.
3. Характеристика основних бар'єрів для входу на монопольний ринок та виходу з нього.
4. Визначення монополістом ціни та обсягу виробництва у короткостроковому періоді.
5. Цінова дискримінація на монопольному ринку: умови, види, наслідки. Лімітуюче ціноутворення.
6. Соціально-економічні наслідки монополізації ринку.

Проблемні теми для дослідження та обговорення

1. Природна монополія: сутність, особливості, причини існування в економіці та необхідність державного регулювання.

2. Державне регулювання діяльності монополій.
3. Методика визначення монопольного становища суб'єкта господарювання на ринках України.
4. Економічні наслідки діяльності монополій: переваги та недоліки. Соціальна ціна монополії.
5. «Х-неефективність» в умовах монополії.
6. Регулювання діяльності природних монополій.

Завдання для самостійної роботи(4год.)

1. Повторити матеріали, що вивчались в попередніх навчальних дисциплінах щодо проблем визначення оптимального обсягу виробництва за кожної ринкової ситуації.

Теми фіксованих виступів.

1. Конкуренція і монополізм на окремих ринках України.
2. Монополії в Україні: сутність та проблеми регулювання.

Бібліографічні огляди (анотовані звіти). Проаналізувати за матеріалами періодичної преси динаміку і тенденції монополізації української промисловості.

Контрольні запитання та завдання

Контрольні запитання

1. Якщо продукцію на ринок пропонує лише одна фірма, неможливим є виходження нових фірм у цю галузь, а продукція, що виробляється, не має близьких замінників, то такий ринок має назву чистої монополії з боку пропозиції.
2. На ринку чистої монополії кожен наступну одиницю товару фірма може продавати лише за меншою ціною і тому гранична виручка завжди буде меншою, ніж ціна для монополіста.
3. Для монополіста не вигідним є виробництво такого обсягу продукції, за якого попит буде нееластичним, оскільки зменшення ціни у такому випадку призводить до зменшення загальної виручки.
4. На ринку чистої монополії фірма максимізує прибуток, обираючи такий обсяг випуску, коли гранична виручка буде дорівнювати граничним витратам, та ціну, яка дорівнює ціні попиту для цього обсягу блага.
5. Фірма на ринку чистої монополії може мати додатний, від'ємний та нульовий економічний прибуток.
6. Для фірми-монополіста неможливо визначити криву пропозиції, оскільки немає однозначної залежності між ціною та обсягом пропозиції.
7. В антимонопольному законодавстві забороненими є три види дій: монополізація, спроба монополізації і таємна змова з метою монополізації.
8. Сутність монополізації полягає в набутті фірмою монопольної влади, тобто здатності призначати ціну вищу, ніж граничні витрати. Ступінь

монополювальної влади визначається за допомогою індексу Лернера, який розраховується відношенням відхилення ціни товару від граничних витрат на його виготовлення до ціни товару. Для фірм, що працюють на ринку досконалої конкуренції, індекс Лернера дорівнює нулю. Чим більше значення індексу, тим більша монополювальна влада фірми на ринку.

9. Встановлення продавцем різних цін на різні одиниці одного й того самого товару, що продається одному або різними покупцями, за однакових витрат та якості товару має назву цінової дискримінації.

10. Розрізняють цінову дискримінацію першого, другого та третього ступеня. Дискримінація першого ступеня означає продаж товару за ціною попиту; цінова дискримінація другого ступеня – призначення ціни залежно від обсягу товару; цінова дискримінація третього ступеня – це призначення різних цін різним категоріям покупців.

11. Якщо на ринку тільки одна фірма може пропонувати продукцію за мінімальними витратами, то такі ринки мають назву природної монополії.

Практичні завдання

Розв'язування практичних завдань з проблем монополювальною фірмою оптимального обсягу виробництва, який максимізує прибуток, в умовах різної ринкової кон'юнктури.

Задача 1. Функція витрат монополії $TC = 20 + 8Q$. Функція попиту на ринках $P_1 = 38 - 6Q$, $P_2 = 120 - 14Q$.

Знайдіть обсяги продажу і ціни на кожному з двох ринків, що максимізують прибуток монополії.

Задача 2. Інформація про функцію попиту на продукцію монополіста і його загальні витрати наведена в таблиці:

Обсяг випуску (штуки)	Ціна (гр. од.)	Загальні витрати (гр. од.)
1	12	23
2	11	24
3	10	25
4	9	27
5	8	30
6	7	34
7	6	39
8	5	45
9	4	52

а) який обсяг випуску продукції забезпечить максимізацію прибутку?

б) зобразіть графічно криву загального доходу і витрат, граничного доходу і граничних витрат. Проаналізуйте дану ситуацію.

Задача 3. Фірма-монополіст виробляє товар в умовах, коли ринковий попит задається рівнянням: $Q_d = 10 - P$, де Q_d – обсяг попиту, P – ціна продукту. Її

сукупні витрати виробництва складають: $TC = 4Q$, де TC – сукупні витрати, а Q – обсяг попиту. Визначте чисті втрати суспільства від монополії на даному ринку (Харбергеровський трикутник) та оцініть їх величину. Розрахуйте індекс монопольної влади Лернера.

Тести до теми 9.

1. На відміну від конкурентної фірми, монополіст прагне:

- a) виробляти продукції більше і встановлювати вищу ціну на неї;
- b) максимізувати прибуток;
- c) пропонувати продукції менше і встановлювати вищу ціну на неї;
- d) вибирати обсяг випуску, при якому $MC = P$.

2. Головною причиною виникнення природної монополії є:

- a) юридичні обмеження;
- b) специфічність виробничої технології, завдяки чому забезпечується значна економія на масштабах виробництва;
- c) власність на стратегічну сировину;
- d) всі відповіді невірні.

3. Цінова дискримінація - це:

- a) встановлення різних цін на товар для окремих споживачів, зумовлене різницею у витратах;
- b) встановлення однакових цін на товар для різних споживачів;
- c) встановлення різних цін на товар, зумовлене змінами у попиті населення;
- d) дискримінація споживачів за рівнем обслуговування.

4. Яке із наведених тверджень не відповідає умовам монополії?

- a) на ринку функціонує єдиний виробник певного виду продукції;
- b) товар характеризується унікальними властивостями;
- c) вхід на ринок значно ускладнений певними обмежувачами;
- d) ціна є заданою величиною.

5. Монополія і досконала конкуренція мають спільну рису:

- a) Крива пропозиції співпадає з кривою граничних витрат;
- b) максимізація прибутку досягається при такому обсязі виробництва, при якому граничні витрати дорівнюють граничному доходу;
- c) граничний дохід дорівнює ціні;
- d) крива попиту співпадає з кривою граничних витрат.

6. У монополіста, як правило, MC завжди менший від ціни продукту, тому що:

- a) ціна є меншою від граничного доходу;
- b) ціна є меншою від середнього доходу;
- c) ціна є більшою від граничного доходу;

d) граничні витрати є меншими від середніх витрат.

7. Індекс Ротшильда:

- a) дає змогу визначити ступінь концентрації ринку;
- b) розглядає високі прибутки як ознаку монополії;
- c) визначає співвідношення еластичності попиту на продукцію галузі і продукцію окремої фірми;
- e) є оптимальним показником визначення монопольної влади на ринку.

8. Поширення відомостей, неправдивих, чи які паплюжать товар конкурентів, це елемент:

- a) вільної конкуренції;
- b) недосконалої конкуренції;
- c) недобросовісної конкуренції;
- d) нецінової конкуренції.

9. За ціновим фактором виділяють наступні види монополій:

- a) моноцінову, дискримінаційну;
- b) регульовану і нерегульовану;
- c) штучну і природну;
- d) відкриту і закриту.

10. Монополіст може продати 10 одиниць товару по ціні 100 грн. за одиницю, але продаж 11-ї одиниці товару викликає зниження ціни до 99,5 грн. Чому буде дорівнювати граничний дохід при переході виробництва з 10 до 11 одиниць?

- a) 100;
- b) 99,5;
- c) 94,5;
- d) 94,0.

Рекомендована література[1, 4, 7, 9, 10]

Тема 10. Стратегія поведінки фірми на ринку монополістичної конкуренції (8 год)

Лекція 10. Стратегія поведінки фірми на ринку монополістичної конкуренції(2 год.)

1. Ознаки та умови функціонування ринку монополістичної конкуренції. Умови вступу на ринок.

2. Визначення оптимального плану фірми на ринку монополістичної конкуренції у короткостроковому періоді.

3. Рівновага фірми на ринку монополістичної конкуренції у довгостроковому періоді.

4. Монополістична конкуренція та економічна ефективність. Порівняльний аналіз з ринком досконалої конкуренції та монопольним ринком.

Семінар 10.Стратегія поведінки фірми на ринку монополістичної конкуренції(2 год.)

Питання для обговорення

1. Ознаки ринку монополістичної конкуренції.
2. Поведінка монополістичного конкурента. Ціна і обсяг виробництва в коротко – і довгостроковому періодах.
3. Сутність та види нецінової конкуренції. Диференціація продукту.
4. Рекламно-пропагандистська діяльність та оцінка її економічної доцільності.

Проблемні теми для дослідження та обговорення

1. Модель прийняття рішень з максимізації вигоди конкурентної фірми у короткостроковому та довгостроковому періоді.
2. Зміни ринкової ціни під впливом зміни ринкової пропозиції довгостроковому періоді

Завдання для самостійної роботи(4 год.)

Теми фіксованих виступів.

1. Проблеми рекламного бізнесу в Україні.
2. Нецінова конкуренція на ринках України.

Індивідуальне завдання.

Тип завдання: бібліографічний огляд навчально-методичної, монографічної та періодичної літератури з проблем теми.

Мета завдання: перевірки знань студентів про особливості стратегічної поведінки монополістичного конкурента на ринку; проведення аналізу використання нецінових методів конкурентної боротьби у досягненні стратегічних цілей.

Самостійна робота: вивчення особливостей стратегічної поведінки підприємства – монополістичного конкурента в Україні. Зробити аналіз моделі поведінки конкретного підприємства на вітчизняних ринках, які функціонують на ринках, що відповідають умовам монополістичної конкуренції. Яким чином вирішується проблема надлишку виробничих потужностей?

Контрольні запитання та завдання

Контрольні запитання

1. Головними ознаками ринку монополістичної конкуренції є: наявність багатьох фірм, що пропонують продукцію на ринок; диференціація продукції, яка призводить до того, що кожна фірма може поводити себе як монополіст; порівняно вільний вхід у галузь та вихід з неї; досконала інформованість учасників про умови ринку.

2. Розрізняють дійсну та штучну диференціацію або неоднорідність продукції. Дійсна диференціація товару передбачає розбіжності в його фізичних характеристиках. Штучна диференціація – розбіжності в упаковці, торговій марці, її іміджі, що забезпечується рекламою тощо.

3. Ступінь продуктової диференціації може бути визначений за допомогою перехресної еластичності попиту: чим вищий коефіцієнт, тим ближчими субститутами є для споживачів різні товарні марки й тим нижчий ступінь продуктової диференціації.

4. Фірма, що пропонує товар на ринок монополістичної конкуренції, має дві криві попиту: перша – показує залежність «ціна–обсяг», коли підприємство змінює ціни, а його конкуренти не змінюють; друга – залежність «ціна–обсяг», коли всі продавці змінюють ціни.

5. Фірма на ринку монополістичної конкуренції максимізує прибуток тоді, коли виробляє обсяг, за яким гранична виручка дорівнює граничним витратам, а ціна для цього обсягу дорівнює ціні попиту.

6. За наявності економічного прибутку фірм, що працюють на ринку монополістичної конкуренції, інші фірми будуть прагнути увійти на цей ринок, що зумовить збільшення пропозиції та зменшення ціни. Тому рівновагою фірми у довгостроковому періоді є отримання нульового економічного прибутку.

Практичні завдання

Тести до теми 10.

1. Монополістична конкуренція характеризується тим, що:

- a) вхід фірм на ринок та вихід із нього є абсолютно вільними;
- b) фірма стикається з абсолютною кривою попиту;
- c) кожна фірма має обмежений контроль над ціною власної продукції;
- d) фірми можуть виробити будь-який обсяг продукції і продати його за бажаною ціною.

2. Ринки досконалої і монополістичної конкуренції мають одну спільну рису:

- a) випускають диференційовані товари;
- b) на ринку оперує велика кількість продавців і покупців;
- c) кожна фірма стикається з горизонтальною кривою попиту на свій продукт;
- d) ринкова поведінка кожної фірми залежить від реакції її конкурента.

3. Крива попиту окремої фірми на ринку монополістичної конкуренції є:

- a) спадною лінією, яка має нееластичний характер;
- b) спадною лінією, яка характеризується високим ступенем еластичності;
- c) має позитивний нахил;
- d) абсолютно еластична.

4. Довгострокова рівновага на ринку монополістичної конкуренції означає, що:

- a) ціни дорівнюють граничним витратам;
- b) ціни встановлюються на рівні граничного доходу;

- c) ринкові ціни дорівнюють мінімальним значенням довгострокових середніх витрат;
- d) всі виробничі потужності задіяні.

5. Монополістична конкуренція характеризується тим, що:

- a) фірми можуть абсолютно вільно входити на ринок і виходити з нього;
- b) на ринку діє невелика кількість фірм;
- c) фірми, що діють на цьому ринку, випускають диференційовану продукцію;
- d) фірми знаходяться у взаємозалежності між собою.

6. Якщо монополія в галузі замінюється на монополістичну конкуренцію, то від цього:

- a) виграють продавці;
- b) виграють покупці;
- c) ніхто не виграє;
- d) виграють і продавці і покупці.

7. Ринки досконалої і монополістичної конкуренції схожі тим, що:

- a) випускаються однорідні товари;
- b) ціна перевищує граничні витрати;
- c) відсутні бар'єри для вступу конкурентів у галузь;
- d) вірна відповідь відсутня.

8. Довготермінова рівновага на ринку монополістичної конкуренції означає, що:

- a) ринкові ціни дорівнюють мінімальним значенням довготермінових середніх витрат;
- b) ціни дорівнюють граничним витратам;
- c) фірми не отримують економічного прибутку;
- d) всі наявні виробничі потужності задіяні.

9. Монополістична конкуренція виникає на ринках тих товарів, де еластичність попиту:

- a) як правило низька;
- b) приблизно дорівнює одиниці;
- c) більша за одиницю;
- d) може бути якою завгодно.

10. Що не відноситься до методів ведення нецінової конкуренції:

- a) реклама;
- b) надання гарантійного обслуговування;
- c) надання споживацького кредиту;
- d) сезонний розпродаж товарів.

Рекомендована література [1, 2, 4, 8, 9, 10].

Тема 11. Олігополістична структура ринку. Антимонопольна політика (8 год)

Лекція 11. Олігополістична структура ринку. Антимонопольна політика (2 год)

1. Олігополія, її сутність та характерні ознаки. Основні причини існування олігополії.
2. Стратегічна поведінка фірм на олігополістичному ринку. Загальна взаємозалежність і складність аналізу поведінки на ринку. Рівновага Неша.
3. Олігопольний ринок гомогенного блага.
4. Взаємна гра: моделі Курно, Бертрана, ламаної кривої попиту.
5. Послідовна гра: модель Штакельберга, модель олігополістичного ціноутворення «лідерство у цінах».
6. Конкуренція чи таємна змова: «дилема ув'язнених». Картель та легальні угоди. Передумови створення картелю.
7. Оцінка економічної ефективності олігопольного ринку. Гіпотеза Шумпетера-Гелбрейта.
8. Необхідність державного регулювання діяльності монополізованих ринків.
9. Конкурентна політика та антимонопольне законодавство.

Семінар 11. Олігополістична структура ринку. Антимонопольна політика (2 год)

Питання для обговорення

1. Поняття олігополії. Концентрація ринку, способи її вимірювання.
2. Олігополістична взаємозалежність. Роль «дилеми ув'язнених» в олігополістичному ціноутворенні та його моделі.
3. Олігопольний ринок гомогенного блага. Взаємна гра: моделі Курно, Бертрана, ламаної кривої попиту.
4. Послідовна гра: модель Штакельберга, модель олігополістичного ціноутворення „лідерство у цінах”.
5. Конкуренція чи таємна змова: «дилема ув'язнених». Картель та легальні угоди. Передумови створення картелю.
6. Ціноутворення за принципом: «витрати плюс ...».
7. Роль нецінової конкуренції на олігополістичному ринку.
8. Оцінки економічної ефективності олігополістичного ринку. Гіпотеза Шумпетера – Гелбрейта.

Проблемні теми для дослідження та обговорення

1. Причини концентрації ринку.
2. Вплив незалежності фірм при олігополії на ціноутворення та обсяг випуску.
3. Умови та основні чинники впливу на стратегічну поведінку фірм-олігополістів.
4. Особливості проведення антимонопольної політики у світовій практиці.

Завдання для самостійної роботи(4 год.)

1. Підготовка фіксованих виступів, виконання індивідуальних завдань.

Теми фіксованих виступів.

1. Сучасні підходи до антимонопольного законодавства.
2. Конкурентна політика в Україні.

Індивідуальне завдання. *Тип завдання:* проведення оцінки основних конкурентів підприємства, яке функціонує на олігополістичному ринку (на конкретному прикладі).

Мета завдання: досягти більшого розуміння особливостей стратегічної взаємодії фірм на олігополістичному ринку.

Самостійна робота: вивчення особливостей стратегічної поведінки підприємства на ринку олігополії та факторів, які її визначають. Студент повинен визначити частку фірми на ринку та її основних конкурентів, дослідити її поведінку та основні стратегії, які вона реалізує. Обґрунтувати результати дослідження.

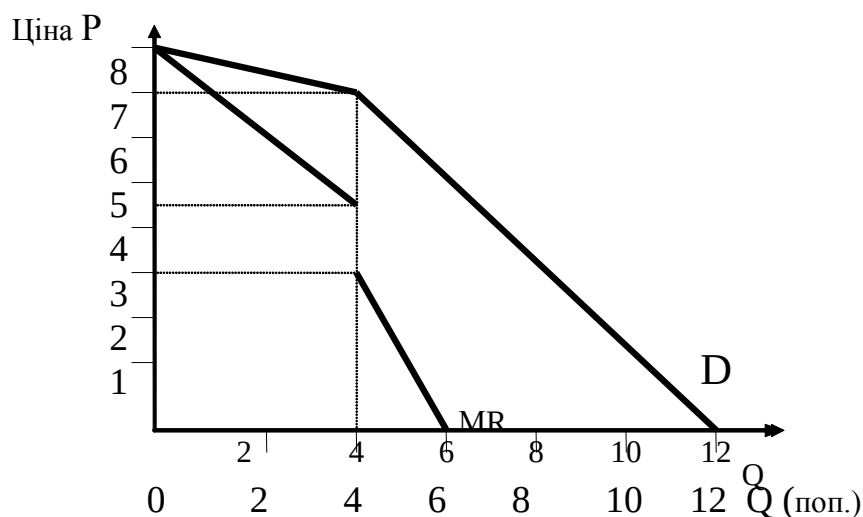
Контрольні запитання

1. Чи може фірма, яка є лідером, отримувати в умовах рівноваги за Штакельбергом більш низький прибуток, ніж в умовах рівноваги за Курно?
2. Чи виробляється фірмами на ринку олігополії ефективний обсяг випуску?
3. Розкрийте сутність моделі «дилема ув'язнених» та покажіть її застосування у мікроекономіці.
4. Чи погоджуєтеся ви з таким висновком: «Цінові війни передбачають збитки для всіх учасників. Практика ведення таких війн є доведенням того, що фірми поводять себе нерационально.»? Свою відповідь обґрунтуйте.

Практичні завдання

Розв'язування задач з проблем формування оптимального обсягу випуску і цін на олігопольному ринку.

Задача 1. На рисунку представлена модель ламаної кривої попиту на продукцію олігополіста.

- а) Поясніть дану ситуацію з точки зору олігополіста і обґрунтуйте його господарську стратегію.
- б) Припустимо, що граничні витрати олігополіста постійні 3,5 гр. од.

Який обсяг випуску вибере олігополіст і яку ціну він встановить на свій товар?
 в) Якщо граничні витрати збільшились до 5 гр. од., то як зміниться обсяг випуску і ціна на продукцію олігополіста?

Задача 2.

Тести до теми 11.

1. Вагомою причиною існування ринку олігополії є:

- а) високі бар'єри входу на ринок, пов'язані із значними фінансовими ресурсами;
- б) „ламана крива” попиту на продукцію фірм;
- в) ціна перевищує граничні витрати;
- г) невелика кількість фірм на ринку.

2. Олігополія передбачає, що:

- а) олігополісти не враховують реакцію своїх конкурентів і поведуть себе як при досконалій конкуренції;
- б) олігополісти завжди вступають у змову один з одним;
- в) олігополісти намагаються передбачити ;
- г) можуть використовувати всі названі моделі поведінки.

3. Крива попиту олігополії є...:

- а) абсолютно еластична;
- б) характеризується одиничною еластичністю;
- в) абсолютно нееластична;
- г) залежить від політики ціноутворення.

4. Ви виходите із припущення, що у випадку зниження ціни вашою фірмою, конкуренти відповідно знизять свої ціни, але якщо ви підвищите її, то ні одна фірма не наслідуватиме ваш приклад. Це означає, що ваша фірма:

- а) стикається з конкуренцією “не на життя, а на смерть”;
- б) має “ламану криву попиту”;
- в) є ціновим лідером на олігополістичному ринку;
- г) найбільш ефективна в галузі.

5. Найбільш ймовірно, що учасник картелю міг би збільшити свій прибуток:

- а) продаючи свої товари за картельною ціною, але збільшивши квоту;
- б) встановлюючи вищу ціну, ніж інші учасники картелю;
- в) проводячи актиную нецінову конкуренцію;
- г) наполягаючи на тому, щоб картель постійно підвищував узгоджену ціну.

6. Ціноутворення “Витрати плюс...” для олігополіста обов’язково передбачає:

- a) Отримання економічного прибутку
- b) Розрив у кривій граничного доходу
- c) Додавання до середніх витрат (розрахованих, виходячи з неповної завантаженості обладнання) “нормального” прибутку;
- d) Оптимальну поведінку фірм на ринку.

7. Картельний договір буде нестабільним, якщо:

- a) картель регулює виробництво однорідного товару;
- b) фірми не здатні виявити порушника;
- c) члени картелю мають однакові витрати;
- d) ніщо з наведеного невірно.

8. Стимули порушити картельний зговір тим менші, чим:

- a) довший період між порушенням і викриттям опортуністичних дій;
- b) мала вірогідність того, що порушення залишиться непоміченим;
- c) вище коефіцієнт дисконтування;
- d) все перераховане вірно.

9. Якщо фірма знизить ціну, то конкуренти її підтримають, а якщо фірма підвищить ціну – ніхто не буде наслідувати такий приклад. Мова йде про:

- a) цінову війну;
- b) цінове лідерство;
- c) ламану криву попиту;
- d) високу цінову конкуренцію.

10. «Ламана» крива попиту для олігополіста обов’язково передбачає:

- a) розрив кривої MR;
- b) розрив кривої MC;
- c) що ціна товару не повинна бути вище MR;
- d) що поведінка фірм не оптимальна.

Рекомендована література [1, 2, 4, 7, 8, 10]

Тема 12. Ринок ресурсів Попит підприємства на ресурси в різних типах ринкових структур (8 год)

Лекція 12. Ринок ресурсів Попит підприємства на ресурси в різних типах ринкових структур (2 год)

1. Загальна характеристика та особливості ринку виробничих ресурсів.
2. Попит на фактори виробництва. Еластичність попиту на економічний ресурс. Взаємозв'язок ринків продукту та факторів виробництва.
3. Правило оптимізації структури ресурсів з метою мінімізації витрат та максимізації віддачі. Основна умова максимізації прибутку.

Семінар 12. Ринок ресурсів Попит підприємства на ресурси в різних типах ринкових структур (2 год)

Питання для обговорення

1. Значення формування цін на економічні ресурси.
2. Похідний попит на ресурси у відповідності з теорією граничної продуктивності.
3. Попит на змінний ресурс в умовах досконалої та недосконалої конкуренції.
4. Оптимальне співвідношення ресурсів: мінімізація витрат та максимізація прибутку.

Проблемні теми для дослідження та обговорення

1. Функціональний розподіл результатів виробництва.
2. Особливості формування сукупного попиту на ринку факторів виробництва.

Завдання для самостійної роботи(4 год.)

1. Підготовка фіксованих виступів, виконання індивідуальних завдань.

Теми фіксованих виступів:

1. Економічні ресурси України та їх обмеженість.
2. Ринок економічних ресурсів та матеріально-технічне забезпечення підприємств України.

Контрольні запитання та завдання

Контрольні запитання

1. Зробіть порівняльний аналіз ринку ресурсів і ринку продуктів. Поясніть, чому попит на ресурси є похідним від попиту на продукти?
2. Якщо «вільний час» є благом Гіффена, то який нахил матиме крива пропозиції праці?
3. Уявіть, що в добі 30 год. Який вигляд матиме бюджетне обмеження?
4. Як змінюється міжчасове бюджетне обмеження зі зростанням відсоткової ставки?
5. Чому крива попиту підприємства на змінний ресурс більш еластична у випадку з монопольною владою підприємства на ринку готової продукції, ніж у випадку досконалої конкуренції?

Практичні завдання

Тести до теми 12.

1. Попит на ресурси залежить від:

- a) ціни продукту, який вироблено за допомогою даного ресурсу;
- b) ціни ресурсів-замінників;
- c) ціни даного ресурсу;

- d) все перераховане вірно.

2. Якщо конкурентна фірма максимізує прибуток, продаючи продукцію за ціною 2 грн. за одиницю і купує ресурс по ціні 10 грн., то грошове вираження граничного продукту ресурсу дорівнює:

- a) 2 грн.;
- b) 5 грн.;
- c) 10 грн.;
- d) 20 грн.

3. Зміни в технології виробництва, які призводять до збільшення граничного продукту фактора виробництва, викликають зміщення:

- a) кривої попиту на фактор ліворуч;
- b) кривої попиту на фактор праворуч;
- c) точки рівноваги вниз по кривій попиту на фактор;
- d) точки рівноваги вгору по кривій попиту на фактор.

4. Яке з наведених положень вірно стосовно фактора виробництва, пропонування якого в довготерміновому періоді абсолютно нееластичне:

- a) крива пропонування вертикальна;
- b) дохід, який одержує власник фактора виробництва є чистою економічною рентою;
- c) фактор не має альтернативного використання;
- d) вірно все перераховане.

5. Якщо в даному виробничому процесі капітал і праця виступають субститутами, то при зростанні ціни капіталу крива попиту на працю:

- a) зміщується праворуч;
- b) зміщується ліворуч;
- c) залишається без змін;
- d) стає горизонтальною лінією.

6. Визначте фактор, що не впливає на еластичність ринкового попиту на ресурс:

- a) частка витрат на ресурс у витратах фірми;
- b) еластичність попиту на вироблену продукцію;
- c) технологія виробництва даної продукції;
- d) серед наведеного вірної відповіді немає.

7. Якщо зростає частка витрат на ресурс у витратах фірми, то еластичність попиту на даний ресурс:

- a) збільшується;
- b) знижується;
- c) залишається незмінною;
- d) можливий будь-який з наведених варіантів.

Рекомендована література [1, 2, 3, 4, 8, 9, 10]

Тема 13. Ринок праці і природних ресурсів (10 год)

Лекція 13. Ринок праці і природних ресурсів (2 год)

1. Праця як фактор виробництва, її мобільність. Попит на працю за умови досконало конкурентного ринку ресурсів. Обґрунтування рішення про найм додаткової робочої сили.
2. Ринкова пропозиція праці на ринку досконалої конкуренції. Рівновага на ринку праці.
3. Ринок праці з недосконалою конкуренцією. Попит монополії на працю та монопольна рівновага. Особливості монопсонічного та олігопсонічного ринків праці.
4. Контроль профспілок над пропозицією робочої сили, рівнем заробітної плати та продуктивністю праці. Двостороння (двобічна) монополія та визначення реального рівня заробітної плати.
5. Ринок природних ресурсів (землі). Особливості землі як фактору виробництва.
6. Специфіка формування пропозиції землі та попиту на землю. Фактори впливу на попит на землю. Рівновага на ринку землі.
7. Рента. Ціна землі як капіталізована рента. Види ренти. Орендна плата за землю.
8. Ціноутворення на відновлювані та невідновлювані природні ресурси. Рівновага на ринку не відновлюваних ресурсів.

Семінар 13. Ринок праці і природних ресурсів (2 год)

1. Заробітна плата як факторний дохід. Фактори, що визначають загальний рівень зарплати.
2. Попит, пропозиція і рівновага на конкурентному ринку праці.
3. Зарплата на ринках праці.
 - 3.1. Модель монопсонії.
 - 3.2. Модель з урахуванням діяльності профспілок.
 - 3.3. Модель двосторонньої монополії.
4. Поняття економічної ренти. Земельна рента з позицій суспільства і господарюючих суб'єктів.
5. Механізм утворення диференціальної ренти. Ціна землі як капіталізована рента.
6. Проблеми економіки невідтворюваних ресурсів

Проблемні теми для дослідження та обговорення

1. Контроль профспілок над пропозицією робочої сили, рівнем заробітної плати та продуктивністю праці.
2. Двостороння (двобічна) монополія на ринку праці та визначення реального рівня заробітної плати.

3. Ціна землі як капіталізована рента. Види ренти.
4. Рента на не відновлювані ресурси

Завдання для самостійної роботи(6 год.)

1. Підготовка фіксованих виступів, виконання індивідуальних завдань.

Теми фіксованих виступів:

1. Теоретичні та практичні аспекти земельної ренти в контексті реформування земельних відносин в Україні.
2. Інвестиції в людський капітал: суть, структура та економічні наслідки.
3. Проблеми відтворення робочої сили в Україні.

Індивідуальне завдання: вивчення залежності між структурою ринку, обсягом зайнятості та оплатою праці. Дослідження факторів, які впливають на ставку заробітної плати в Україні. Провести аналіз чинників, які сприяють еміграції робочої сили з України. Обґрунтувати результати дослідження.

Контрольні запитання та завдання

Контрольні запитання

1. Розкрийте сутність та особливості ринку праці.
2. Які фактори впливають на індивідуальну пропозицію праці?
3. Розкрийте зміст ефектів заміщення та обсягу випуску на конкретних прикладах. Поясніть взаємодію цих ефектів та наслідки цієї взаємодії.

Практичні завдання.

Розв'язування задач з даної проблематики.

Задача 1. Виробнича функція фірми задана формулою: $Q_L = 4L$. Обсяг попиту на продукцію: $Q = 16 - P$. Функція пропозиції праці має вигляд: $L^S = W - 2$. Знайти обсяг використання праці та ціну праці, а також обсяг виробництва продукції та ціну на неї, якщо: а) фірма є монополістом і на ринку благ, і на ринку ресурсів; б) фірма є досконалим конкурентом на ринку благ і монополістом на ринку ресурсів.

Задача 2. Виробнича функція фірми задана формулою: $Q_L = 3L$. Обсяг попиту на продукцію – $P(Q) = 300 - Q$. Функція пропозиції праці має вигляд: $L^S = P_L + 20$. Знайти обсяг використання праці та ціну праці, а також обсяг виробництва продукції та ціну на неї, якщо: а) фірма є монополістом на ринку благ і досконалим конкурентом на ринку ресурсів; б) фірма є досконалим конкурентом на ринку благ і монополістом на ринку ресурсів.

Тести до теми 13.

1. Пропозиція землі:

- а) еластична;

- b) абсолютно нееластична;
- c) абсолютно еластична;
- d) може бути еластична чи нееластична;

2. Зменшення митних тарифів на ввезення продуктів харчування найімовірніше:

- a. збільшить сільськогосподарський попит на землю;
- b. не змінить сільськогосподарський попит на землю;
- c. змінить пропозицію землі;
- d. зменшить сільськогосподарський попит на землю.

3. В умовах високої інфляції сільськогосподарський попит на землю:

- 1) збільшиться;
- 2) не зміниться;
- 3) зменшиться;
- 4) відповідь неоднозначна.

4. В чому різниця між рентою та орендною платою:

- a) це одне і те ж;
- b) це сума абсолютної та диференційної ренти;
- c) це плата за користування капіталом, вкладеним у дану ділянку;
- d) орендна плата включає крім ренти суму за користування капіталом у вигляді споруд і будівель.

5. При інших рівних умовах попит на працю буде менш еластичним, якщо попит на продукт даного виду праці:

- 1) є еластичним;
- 2) є нееластичним;
- 3) характеризується одиничною еластичністю;
- 4) зв'язок між попитом на працю і продукт відсутній.

6. В умовах недосконалої конкуренції на ринку ресурсів:

- 1) гранична доходність ресурсу є більшою від ціни;
- 2) гранична вартість ресурсу є більшою від ціни;
- 3) гранична вартість ресурсу є меншою від ціни;
- 4) гранична вартість ресурсу дорівнює ціні.

7. Збільшення реальної заробітної плати призводить:

- a) до збільшення індивідуальної пропозиції праці;
- b) до зменшення індивідуальної пропозиції праці;
- c) спочатку до збільшення індивідуальної пропозиції праці, а потім до її зменшення;
- d) спочатку до зменшення індивідуальної пропозиції праці, а потім до її збільшення;

8. При збільшенні попиту на продовольство сільськогосподарський попит на землю:

- a) збільшується;
- b) зменшується;
- c) не змінюється;
- d) не змінюється, якщо не змінюється несільськогосподарський попит на землю;

9. Крива пропозиції на працю для фірми:

- a) Не перетинається з кривою попиту на працю;
- b) Має позитивний нахил;
- c) Має негативний нахил;
- d) Виражає абсолютно еластичну пропозицію.

10. Що із переліченого нижче не впливає на попит на працю?

- a) Попит на кінцеві продукти, які виготовляються за допомогою даного ресурсу;
- b) Технологія виробництва;
- c) Відношення граничного продукту праці до граничних продуктів інших ресурсів;
- d) Все перелічене впливає на попит на працю.

Рекомендована література [1, 2, 3, 4, 7, 9, 10]

Тема 14. Ринок капіталу (7 год)

Лекція 14. Ринок капіталу (2 год)

1. Капітал як фактор виробництва та ресурс тривалого використання. Основні форми капіталу.
2. Попит та пропозиція капіталу. Побудова бюджетного обмеження для випадку вибору обсягів споживання між теперішніми та майбутніми періодами.
3. Вступ до аналізу інвестиційних рішень. Поняття дисконтованої вартості. Види процентних ставок. Реальна та номінальна процентні ставки.
9. Рівновага на ринку капіталу. Формування процентної ставки як рівноважної ціни капіталу.

Семінар 14. Ринок капіталу (1 год)

1. Капітал як фактор виробництва. Попит і пропозиція капіталу та рівень доходу на капітал.
2. Ринок позичкового капіталу. Номінальна і реальна ставка відсотка. Діапазон ставок.
3. Вплив ставки відсотка на рівень і структуру інвестицій. Дисконтування та інвестиційні рішення

Проблемні теми для дослідження та обговорення

1. Дисконтова на вартість як критерій прийняття рішень з інвестицій

Завдання для самостійної роботи(4год.)

1. Підготовка фіксованих виступів, виконання індивідуальних завдань.

Теми фіксованих виступів:

1. Динаміка і структура інвестицій в Україні.

Контрольні запитання та завдання

Контрольні запитання

1. Розкрийте сутність та особливості ринку праці.
2. Які фактори впливають на індивідуальну пропозицію праці?
3. Розкрийте зміст ефектів заміщення та обсягу випуску на конкретних прикладах. Поясніть взаємодію цих ефектів та наслідки цієї взаємодії.

Практичні завдання.

Розв'язування задач з даної проблематики.

Задача 1. Індивід вкладає у банк 10 тис. грн.. під 10% річних за складною відсотковою ставкою, яка нараховується один раз на рік. Яку суму він отримає через 10 років?

Задача 2. Студент має 1000 гр.од. і вирішує зберегти їх чи потратити. Якщо він покладе гроші в банк, то одержить через рік 1300 гр.од. Інфляція складає 14 % в рік. Яка номінальна ставка проценту? Яка реальна процентна ставка? Як поступити студенту, якщо темпи інфляції знизяться до 8 % при незмінній номінальній ставці проценту?

Задача 3. Комерційний банк видав кредит у сумі 10 тис дол. під складні проценти 6% річних. Визначити розмір погашувального платежу, якщо термін користування кредитом становить 4 роки.

Тести до теми 14.

1. Зростання процентної ставки веде до:

- a) Зростання попиту на позичкові кошти;
- b) Зростання пропозиції позичкових коштів;
- c) Скорочення пропозиції позичкових коштів;
- d) Зростання обсягу пропозиції позичкових коштів.

2. При прийнятті рішення про інвестиції фірми приймають до уваги:

- a) Номінальну процентну ставку;
- b) Реальну процентну ставку;
- c) Реальну процентну ставку за мінусом номінальної;
- d) Інші, не названі фактори.

3. Попит на працю залежить від:

- a) Ціни продукту, який виготовляється за допомогою даного ресурсу;
- b) Цін товарів-замінників;
- c) Цін взаємодоповнюючих товарів;
- d) Ціни даного ресурсу.

Рекомендована література [1, 2, 3, 4, 7, 9, 10]

Тема 15. Загальна ринкова рівновага та ефективність (6 год)

Лекція 15. Загальна ринкова рівновага та ефективність (2 год)

1. Модель загальної економічної рівноваги ринку. Ефект зворотного зв'язку.
2. Парето-ефективність в обміні. Коробка Еджуорта.
3. Умова оптимальності за Парето у виробництві.
4. Економічна теорія добробуту. Функції суспільного добробуту. Функція суспільної корисності Бенгтама. Парадокс Кондорсе. Теорема економіки добробуту Ерроу. Критерії оцінки добробуту.
5. Перша та друга теореми теорії суспільного добробуту.
6. Загальна рівновага: аналіз затрат та результатів. Конфлікт між економічною ефективністю та соціальною справедливістю. Перерозподіл добробуту через систему оподаткування.

Семінар 15. Загальна ринкова рівновага та ефективність (2 год)

1. Часткова і загальна рівновага ринку. Ефект зворотного зв'язку. Поняття ефективності за Парето.
2. Ефективність та рівновага в обміні. Крива контрактів.
3. Ефективність у виробництві. Скринька Еджуорта.
4. Економічна теорія добробуту. Теореми економіки добробуту.

Завдання для самостійної роботи(4 год.)

1. Підготовка фіксованих виступів, виконання індивідуальних завдань.

Теми фіксованих виступів:

1. Економічне прогнозування та планування в Україні.
2. Проблеми соціального захисту населення в трансформаційній економіці.

Контрольні запитання та завдання

Контрольні запитання

1. Припустимо, що ми маємо економіку з 20 ринками. Чи можна сказати, що якщо сума вартостей надлишкового попиту на 18 із них дорівнює нулю, то

на кожному з двох ринків, що залишилися, вартість надлишкового попиту також дорівнюватиме нулю?

3. Кейнсіанська модель загальної ринкової рівноваги показує, що в короткостроковому періоді для економічної системи може бути характерний стан нерівноваги. Як можна забезпечити встановлення рівноваги в такій ситуації, якщо не покладатися на дію ринкових сил?

Практичні завдання.

Тести до теми 15.

1. Аналіз рівноваги на окремому ринку відрізняється від аналізу загальної рівноваги тим, що:

- a) Здійснюється тільки в рамках короткострокового періоду;
- b) Застосовується при дослідженні ефективності;
- c) Передбачає, що зміни в цінах на одному ринку не викликають суттєвих змін на інших ринках;
- d) Приймає до уваги взаємозв'язки між цінами на всі товари.

2. Всі умови Парето-оптимальності дотримуються лише при:

- a) Регульованій монополії;
- b) Досконалій конкуренції;
- c) Монополістичній конкуренції;
- d) Монополії.

3. Економіка перебуває в Парето-оптимальному стані, коли:

- a) Використовуються сучасні технології;
- b) Граничний дохід дорівнює граничним витратам;
- c) Досягнутий рівень розподілу доходів, який задовольняє всіх членів суспільства;
- d) Ніхто не може поліпшити свого становища не погіршуючи становища іншого.

4. При загальній рівновазі в умовах досконалої конкуренції:

- a) Для кожного споживача гранична корисність кожного спожитого блага дорівнює ціні цього блага;
- b) Граничний продукт кожного ресурсу дорівнює ціні цього ресурсу;
- c) Для кожного споживача граничні корисності всіх благ, що споживаються, пропорційні граничним витратам виробництва цих благ;
- d) Відношення сукупних витрат виробництва продукту кожного продукту до його ціни дорівнює граничній корисності продукту.

5. Податок на додану вартість відноситься до:

- a) Прогресивних податків;
- b) Непрямих податків;
- c) Податків на доходи компаній;
- d) Податків на майно.

6. Функції податків полягають у наступному:

- a) Скороченні обсягу засобів, що знаходяться у розпорядженні компаній і домашніх господарств;
- b) Збільшенні обсягу засобів, якими розпоряджається держава;
- c) Збільшенні обсягу засобів, які спрямовуються на фінансування державних витрат;
- d) Досягненні всіх перерахованих цілей.

Рекомендована література [1, 2, 3, 4, 7, 9, 10]

Типове завдання модульної контрольної роботи № 1

Завдання 1. Накресліть криві попиту та пропозиції для ілюстрації того, як кожен із наведених далі випадків вплине на ціну масла, а також на попит і пропозицію масла: 1) зростання ціни на маргарин; 2) зростання ціни на молоко; 3) зменшення середніх рівнів доходу споживачів. /2 бали/

Завдання 2. Дати визначення наведеним поняттям: /по 0,5 бала/

- 1) обсяг пропозиції — ...
- 2) рівноважний обсяг — ...
- 3) крива виробничих можливостей — ...
- 4) нецінові фактори пропозиції — ...

Завдання 3. Тести. Оберіть одну правильну відповідь /по 1 балу/

1. Яке з цих положень не має відношення до визначення предмету економічної теорії:

- 1) ефективне використання ресурсів;
- 2) необмежені виробничі ресурси;
- 3) матеріальні і духовні потреби;
- 4) максимальне задоволення потреб.

2. Проблема „як виробляти” не стоїть, якщо:

- 1) пропозиція ресурсів є настільки обмеженою, що вони повинні бути використані тільки для виробництва предметів споживання;
- 2) пропозиція ресурсів є достатньою навіть для виробництва предметів розкоші;
- 3) кожний виробничий ресурс є настільки специфічним, що він може бути використаний тільки для одного конкретного товару;
- 4) така проблема взагалі не існує в ринковій економіці.

3. Якщо А і В – товари-субститути, то зменшення ціни на товар А буде причиною того, що:

- 1) на ринку нічого не зміниться;
- 2) обсяг попиту на товар В зменшиться;
- 3) крива попиту на товар А зміститься вправо;
- 4) крива попиту на товар А зміститься вліво.

4. Як правило надлишок пропозиції:

- 1) здійснюється тиск на ціну в бік підвищення;
- 2) здійснюється тиск на ціну в бік зниження;
- 3) ніяк не впливає на ціну;
- 4) стимулює покупців купляти товар.

5. Для студентів альтернативну цінність навчання в університеті відображає:

- 1) розмір стипендії;
- 2) максимальний заробіток, який отримати, кинувши навчання;
- 3) затрати держави на навчання середньостатистичного спеціаліста;
- 4) затрати батьків на утримання студента.

6. Які з названих благ не є субститутами:

- 1) героїн і маріхуана;
- 2) газета і туалетний папір;
- 3) кіно серіали „Санта-Барбара” і „Багатітоже плачуть”;
- 4) підручники „Економічна теорія” і „Політекономія”.

Завдання 4. Вірні чи невірні дані твердження? Обґрунтуйте відповідь.
/по 2 бали/

1. Продукти першої необхідності не є економічними ресурсами.
2. Принцип раціональності означає, що при прийнятті відповідальних рішень людина завжди намагається максимізувати свій грошовий дохід.

Завдання 5. Задача. /3 бали/

Функція попиту населення на товар: $Q_D = 18 - 2P$.

Функція пропозиції: $Q_S = 4P$, де Q_D - обсяг попиту, млн. шт. в рік; Q_S - обсяг пропозиції, млн. шт. в рік; P - ціна товару, гр. од. Держава встановила податок на виробника в розмірі 1,5 гр.од. на одиницю продукції.

Визначте рівноважну ціну і рівноважну кількість до і після введення податку, а також суми податку, які припадають на долю виробника і споживача.

Типове завдання модульної контрольної роботи № 2

Завдання 1. Охарактеризувати метод ціноутворення «лідерство в цінах».

Завдання 2. Тести. Оберіть одну правильну відповідь:

1. “Ламана крива попиту” для олігополіста обов’язково передбачає:

- 1) Розрив у кривій граничних витрат
- 2) Розрив у кривій граничного доходу
- 3) Ціна товару не повинна бути вищою за граничний дохід
- 4) Поведінка фірм не оптимальна

2. Неконкурентність і невиключеність є характеристиками:

- 1) Нормальних товарів;
- 2) Суспільних благ;
- 3) Дефіцитних товарів;
- 4) Факторів виробництва.

3. Наслідком цінової війни є:

Ринкова ціна знижується до рівня середніх витрат

Обсяг випуску продукції встановлюється на монопольному рівні

Кожна фірма отримуватиме економічний прибуток, більший від нуля

Ринкова ціна знизиться до рівня граничних витрат

4. Олігополія – це ринкова структура, де оперує:

- 1) Велика кількість конкуруючих фірм, що виробляють однорідний продукт
- 2) Велика кількість конкуруючих фірм, що виробляють диференційований продукт
- 3) Тільки одна велика фірма
- 4) Невелика кількість конкуруючих фірм

5. Крива попиту окремої фірми на ринку монополістичної конкуренції є:

- 1) Спадною лінією, яка має нееластичний характер;
- 2) Спадною лінією, яка характеризується високим ступенем еластичності;
- 3) Має позитивний нахил;
- 4) Абсолютно еластична.

6. Цінова дискримінація - це:

- 1) встановлення різних цін на товар для окремих споживачів, зумовлене різницею у витратах;
- 2) встановлення однакових цін на товар для різних споживачів;
- 3) встановлення різних цін на товар, зумовлене змінами у попиті населення;
- 4) дискримінація споживачів за рівнем обслуговування.

7. Яке із наведених тверджень не відповідає умовам досконалої конкуренції?

- 1) Фірма перебуває у стані рівноваги, коли її MR дорівнює MC ;
- 2) крива попиту на продукт фірми має негативний нахил;
- 3) Криві AC і MC мають U-подібну форму;
- 4) крива попиту на продукт фірми є горизонтальною лінією.

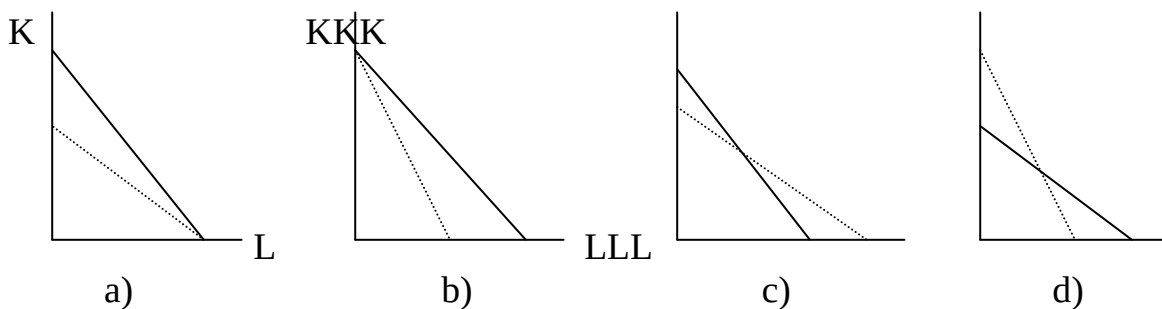
8. Крива пропозиції конкурентної фірми в короткостроковому періоді - це:

- 1) крива граничних витрат;
- 2) лінія ціни товару;
- 3) частина кривої середніх витрат, на ділянці її спаду;
- 4) частина кривої граничних витрат, розташована вище кривої середніх змінних витрат;

9. Якщо ціна товару є недостатньою, щоб компенсувати середні витрати на виробництво, то у короткостроковому періоді фірма повинна:

- 1) якомога швидше припинити виробництво;
- 2) вибрати нову технологію;
- 3) скоротити накладні витрати;
- 4) продовжувати виробництво на рівні $P=MC$, якщо $P>AVC$.

10. Фірма має можливість купувати капітал по ціні 100 грн. за одиницю і наймати робітників за 50 грн. Якщо ціна капіталу знизиться у два рази, а ціна праці зросте в 1,5 рази, то як зміниться положення ізокости?

Завдання 3. Вірно/невірно. Обґрунтуйте відповідь

1. На практиці картелі і подібні їм таємні угоди можна легко підтримувати на практиці тривалий час.
2. Модель “ламаної кривої” попиту пояснює, чому олігополіст не буде змінювати ціни і обсяг випуску при незначних змінах у витратах.
3. В умовах монополістичної конкуренції всі фірми отримують нормальний прибуток у довгостроковому періоді.

Завдання 4. Задача. Виробнича функція фірми задана формулою: $Q_L = 3L$. Обсяг попиту на продукцію – $P(Q) = 300 - Q$. Функція пропозиції праці має вигляд:

$L_S = P_L + 20$. Знайти обсяг використання праці та ціну праці, а також обсяги виробництва продукції та ціну на неї, якщо: а) фірма є монополістом на ринку благ і на ринку ресурсів; б) фірма є досконалим конкурентом і на ринку благ і на ринку ресурсів.

СИСТЕМА ПОТОЧНОГО І ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

Контроль знань і розподіл балів, які отримують студенти.

Контроль здійснюється за модульно-рейтинговою системою.

Контроль здійснюється за модульно-рейтинговою системою. У змістовий модуль 1 (ЗМ1) входять теми 1 - 3, у змістовий модуль 2 (ЗМ2) – теми 4 – 9, також вивчення дисципліни передбачає виконання студентом самостійної аналітичної роботи. Обов'язковим для допуску студента до заліку є перевищення не лише критично-розрахункованого мінімуму – 20 балів, а й рекомендованого – 34 бали. В іншому випадку, студент не допускається до заліку і вважається таким, що не виконав усі види робіт, які передбачаються навчальним планом на семестр з дисципліни «Діагностування підприємства».

Оцінювання за формами контролю:

	ЗМ 1		ЗМ 2	
	<i>Min. – 17 балів.</i>	<i>Max. – 30 балів.</i>	<i>Min. – 17 балів</i>	<i>Max. – 30 балів</i>
Усна відповідь	„3”* x 2** = 6	„5” x 3 = 15	„1” x 3 = 3	„1” x 6 = 6
Доповнення	„1” x 1 = 1	„1” x 3 = 3	„1” x 1 = 1	„1” x 6 = 6
Експрес-контроль у формі тестів	„1” x 2 = 2	„1” x 2 = 2	„1” x 2 = 2	„1” x 2 = 2
Виконання практичних завдань (задачі, кейси)	„2” x 1 = 2	„2” x 1 = 2	„2” x 1 = 2	„2” x 1 = 2
Реферат та його захист	2	3	-	-
Модульна контрольна робота 1***	„3” x 1 = 3	4” x 1 = 4	-	-
Модульна контрольна робота 2	-	-	„3” x 1 = 3	„4” x 1 = 4
Самостійна аналітична робота	-	-	11	20

* – мінімальна/максимальна оцінку, яку може отримати студент.

** – мінімальна/максимальна залікова кількість робіт чи завдань.

*** – усі модульні контрольні роботи (МКР) мають розрахунково-аналітичний характер.

Для студентів, які набрали сумарно менше ніж 34 бали для одержання дозволу скласти залік потрібно виконати обов'язково додаткову нову самостійну аналітичну роботу, перескласти модульні контрольні роботи, пройти тестування за тематикою навчальної дисципліни.

У випадку відсутності студента з поважних причин відпрацювання та перескладання МКР здійснюються у відповідності до „Положення про порядок

оцінювання знань студентів при кредитно-модульній системі організації навчального процесу» від 31 жовтня 2010 року.

При простому розрахунку отримаємо:

	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	<i>Іспит</i>	Підсумкова оцінка
<i>Мінімум</i>	17	17	26	60
Максимум	30	30	40	100

У випадку відсутності студента з поважних причин відпрацювання та перездачі МКР здійснюються у відповідності до «Положення про порядок оцінювання знань студентів при кредитно-модульній системі організації навчального процесу» від 1 жовтня 2010 року.

При цьому, кількість балів:

- **1-34** відповідає оцінці «незадовільно» з обов'язковим повторним вивченням дисципліни;
- **35-59** відповідає оцінці «незадовільно» з можливістю повторного складання;
- **60-64** відповідає оцінці «задовільно» («достатньо»);
- **65-74** відповідає оцінці «задовільно»;
- **75 - 84** відповідає оцінці «добре»;
- **85 - 89** відповідає оцінці «добре» («дуже добре»);
- **90 - 100** відповідає оцінці «відмінно».

Шкала відповідності (за умови іспиту)

За 100 – бальною шкалою	За національною шкалою
90 – 100	Відмінно
85 – 89	Добре
75 – 84	
65 – 74	Задовільно
60 – 64	
1 – 59	не зараховано

Питання на іспит

1. Мікроекономіка як складова частина сучасної економічної теорії. Економічні відносини на мікро- і макрорівнях.
2. Предмет та функції мікроекономіки Основні проблеми, які вивчає мікроекономіка.
3. Етапи еволюційного розвитку мікроекономічного аналізу.
4. Суб'єкти мікроекономіки: індивід, фірма, професійні спілки, держава. Об'єкти економічних відносин на мікрорівні. Види виробничих ресурсів, які використовуються в економіці. Суть простої моделі кругообігу ресурсів, товарів та доходів.
5. Проблема обмеженості ресурсів та необхідність вибору. Модель і крива виробничих можливостей, їх основні функції в економічному аналізі.
6. Методологія мікроекономічного аналізу. Загальноекономічні та специфічні методи мікроекономіки. Мікроекономічне моделювання.
7. Попит та закон попиту. Фактори зміни: економічний, алгебраїчний, графічний аналіз.
8. Пропозиція та функція пропозиції. Закон пропозиції. Зміна пропозиції та зміна обсягу пропозиції. Фактори зміни: економічний, алгебраїчний, графічний аналіз.
9. Ринковий механізм збалансування попиту та пропозиції. Поняття рівноваги. Поняття надлишку, дефіциту. Поняття про надлишок споживача та виробника.
10. Концепція еластичності. Види еластичності. Поняття еластичності попиту. Еластичність попиту за власною ціною блага та способи її обчислення. Вплив цінової еластичності попиту на загальний дохід виробника.
11. Еластичність попиту за ціною взаємодоповнюючих та взаємозамінних благ (перехресна еластичність).
12. Еластичність за доходом споживача. Застосування еластичності попиту по доходу.
13. Еластичність пропозиції. Фактори впливу на еластичність пропозиції.
14. Корисність споживача в економічній теорії. Суверенітет споживача. Гіпотеза раціональної поведінки споживача.
15. Кардиналістський (кількісний) підхід до аналізу поведінки споживача, корисності і попиту. Поняття сукупної (загальної) та граничної корисності. Сутність закону спадної граничної корисності економічного блага (І закон Госсена).
16. Ординалістська (порядкова) теорія поведінки споживача. Криві байдужості (індиферентності), карта кривих байдужості та їх властивості. Гранична норма заміщення.
17. Бюджетні обмеження і можливості споживача. Рівновага споживача: економічна, алгебраїчна та графічна інтерпретація. Вибір оптимального споживання.
18. Зміна споживання при зміні доходу. Крива "дохід-споживання". Функція попиту від доходу: крива Енгеля.

19. Реакція споживача на зміну цін товарів. Крива "ціна-споживання". Виведення кривої індивідуального попиту.

20. Ефект заміни та ефект доходу. Взаємодія ефектів заміни та доходу. Блага Гіффена.

21. Підприємство як ринково-виробнича та відкрита система. Виробнича функція як параметрична модель технологічного процесу.

22. Виробнича функція з двома змінними факторами. Поняття ізокванти, карта ізоквант та їх властивості. Гранична норма технічного заміщення.

23. Характер зміни виробничої функції з одним змінним фактором. Сукупний, середній та граничний продукт у короткостроковому періоді: означення, графічний аналіз взаємного розміщення кривих. Закон спадної продуктивності факторів виробництва.

24. Розширення виробництва та ефект масштабу у довгостроковому періоді. Постійна, спадна та зростаюча віддача від масштабу.

25. Особливості оцінки витрат виробництва в ринковій економіці. Концепція витрат упущених можливостей. Явні та неявні витрати витрати.

26. "Нормальний прибуток" як елемент витрат. Вимірювання прибутку: економічна та бухгалтерська концепції.

27. Витрати виробництва у короткостроковому періоді. Постійні та змінні витрати. Поняття сукупних, середніх та граничних витрат

28. Оптимальна комбінація факторів виробництва. Поняття ізокошти. Лінія експансії фірми.

29. Рівновага виробника: графічна, алгебраїчна та економічна інтерпретації.

30. Середні та граничні витрати фірми у довгостроковому періоді. Взаємозв'язок витрат у короткостроковому та довгостроковому періодах.

31. Поняття ринкової структури. Визначення базових моделей ринкових структур: ідеальних і реальних. Критерії розмежування ринкових структур.

32. Ознаки та умови ринку досконалої конкуренції. Особливості кривої попиту на продукцію конкурентної фірми. Крива ринкового попиту в умовах досконалої конкуренції.

33. Конкурентна стратегія фірми у короткостроковому періоді. Умови максимізації прибутку: сукупний та граничний аналіз.

34. Дослідження умов прибутковості та збитковості фірми в умовах динамічності ринкової кон'юнктури. Короткострокова рівновага фірми і галузі в умовах досконалої конкуренції.

35. Конкурентна стратегія фірми у довгостроковому періоді. Умови довгострокової рівноваги. Парадокс прибутку.

36. Модель чистої монополії та її характеристика. Причини виникнення та існування монополій в економічній системі. Різновиди монополій.

37. Монополія і монопольна влада. Джерела монопольної влади. Показники виміру монопольної влади.

38. Ціноутворення на монопольному ринку. Визначення монополістом ціни та обсягу виробництва: графічний та алгебраїчний аналіз.

39. Поняття цінової дискримінації. Цінова дискримінація першого, другого та третього ступенів. Лімітуюче ціноутворення.

40. Економічні наслідки діяльності монополій: переваги та недоліки. Соціальна ціна монополії.

41. Ознаки та умови функціонування ринку монополістичної конкуренції. Умови вступу до галузі.

42. Короткострокова та довгострокова рівновага фірми і галузі в умовах монополістичної конкуренції: графічна інтерпретація.

43. Порівняльний аналіз з ринком досконалої конкуренції та монопольним ринком.

44. Олігополія, її сутність та основні ознаки. Загальна взаємозалежність і складність аналізу поведінки на ринку.

45. Стратегічна поведінка фірм на олігополістичному ринку. Рівновага Неша.

46. Модель ціноутворення ламаної кривої попиту.

47. Теорія ігор та конкуруючі стратегії фірм, що діють на олігопольному ринку. Цінова війна та її наслідки в умовах олігополії.

48. Модель олігополістичного ціноутворення „лідерство у цінах”.

49. Конкуренція чи таємна змова: „дилема ув’язнених”. Картель та легальні угоди.

50. Попит, загальна характеристика та особливості ринку виробничих ресурсів. Похідний попит. Взаємозв'язок ринків продукту та факторів виробництва.

51. Праця як фактор виробництва, її мобільність. Попит на працю за умови досконало конкурентного ринку ресурсів.

52. Ринок праці з недосконалою конкуренцією. Контроль профспілок над пропозицією робочої сили, рівнем заробітної плати та продуктивністю праці.

53. Капітал як фактор виробництва. Споживання та інвестиції. Реальна та номінальна процентні ставки. Показники теперішньої та майбутньої вартості у прийнятті інвестиційних рішень.

54. Ринок природних ресурсів (землі). Особливості землі як фактору виробництва. Рента. Ціна землі як капіталізована рента.

55. Ефективність розміщення ресурсів. Ефективність у виробництві, обміні та споживанні. Модель загальної економічної рівноваги Вальраса.

56. Парето-ефективність в обміні. Коробка Еджуорта.

57. Умова оптимальності за Парето у виробництві. Коробка Еджуорта.

58. Традиційні неспроможності ринку: асиметрична інформація, природна монополія, зовнішні ефекти та суспільні блага. Сутність поняття „асиметрична інформація”.

59. Економічний зміст позитивних та негативних екстерналій (зовнішніх ефектів). Суспільні та приватні витрати (вигоди).

60. Поняття суспільних благ. Визначальні особливості товарів індивідуального споживання (приватних благ) та суспільних благ. Попитна суспільні блага та ефективний їх обсяг.

61.

КЛЮЧОВІ ТЕРМІНИ

1) предмет мікроекономіки 2) об'єкти мікроекономічного аналізу, 3) потреба, 4) обмеженість ресурсів 5) економічний вибір 6) рідкісність 7) економічна ефективність 8) межа виробничих можливостей, 9) мікроекономічні суб'єкти, 10) економічні ресурси, 11) альтернативна вартість, 12) трансакційні витрати 13) методи мікроекономічного аналізу 14) мікроекономічне моделювання, 15) позитивна економіка, 16) нормативна економіка 17) індивідуальний і ринковий попит, 18) індивідуальна і ринкова пропозиція 19) обсяг попиту 20) обсяг пропозиції 21) закон попиту 22) закон пропозиції 23) функція попиту 24) функція пропозиції 25) зміна обсягу попиту 26) зміна обсягу пропозиції 27) зміна пропозиції 28) ринкова рівновага 29) рівноважна ціна 30) рівноважний обсяг 31) надлишок 32) дефіцит 33) надлишок виробника 34) надлишок споживача 35) павутино подібна модель 36) єдина рівновага 37) множинність рівноваги, 38) локальна стійкість 39) глобальна стійкість	107) оптимальний розмір підприємства 108) ізокошта 109) оптимум товаровиробника 110) ринкова структура 111) досконала конкуренція, 112) досконала конкурентна фірма, 113) парадокс прибутку 114) рівновага на ринку досконалої конкуренції 115) короткострокова рівновага конкурентної фірми 116) чиста монополія, 117) бар'єри входу на ринок, 118) монопольна влада, 119) монопольний ринок 120) монопсонія 121) Індекс Лернера 122) індекс Херфіндаля-Хіршмана, 123) відкрита монополія 124) закрита монополія 125) природна монополія 126) регульована монополія 127) нерегульована монополія 128) моноцінова монополія, 129) дискримінаційна монополія 130) рівновага монопольної фірми 131) цінова дискримінація 132) лімітуюче ціноутворення 133) соціальна ціна монополії 134) точка Курно 135) монополістична конкуренція 136) диференціація продукції 137) товарна група 138) нецінова конкуренція
--	--

40) стійка рівновага	139) олігополія
41) асимптотично стійка рівновага	140) індекс Херфіндаля – Хіршмана
42) нестійка рівновага	141) диференціація продукції
43) ціна «стелі»	142) нецінова конкуренція,
44) ціна «підлоги»	143) цінова війна
45) еластичність	144) “дилема ув’язнених”
46) еластичність попиту	145) змова
47) еластичність пропозиції	146) картель
48) цінова еластичність попиту	147) “ламана” крива попиту,
49) еластичність попиту по доходу	148) лідерство в цінах,
50) перехресна еластичність попиту	149) ціноутворення за
51) корисність	принципом “витрати плюс ...”,
52) суверенітет споживача	150) ціновий лідер
53) раціональність споживача	151) барометричний лідер
54) загальна корисність	152) теорія ігор
55) гранична корисність	153) часткова монополія
56) закон спадної граничної корисності	154) ринок факторів виробництва
57) зважена гранична корисність	155) проміжний продукт
58) крива байдужості	156) похідний попит,
59) гранична норма заміщення	157) досконало конкурентний ринок факторів виробництва,
60) бюджетна лінія	158) монополія та монопсонія на ринку факторів виробництва,
61) рівновага споживача	159) граничні витрати ресурсу
62) лінія “доход-споживання”	160) граничний доход ресурсу
63) крива Енгеля	161) робоча сила
64) лінія “ціна-споживання”	162) ринок робочої сили,
65) загальний ефект зміни ціни	163) ставка заробітної плати,
66) ефект заміщення	164) номінальна заробітна плата
67) ефект доходу	165) реальна заробітна плата,
68) виробництво	166) ефект заміщення
69) фактори виробництва	167) ефект доходу на ринку робочої сили
70) миттєвий період	168) квазірента
71) короткостроковий період	169) капітал
72) довгостроковий період	170) фізичний капітал
73) виробнича технологія	171) грошовий капітал,
74) технологічно ефективний спосіб виробництва	172) інвестування
75) виробнича функція	173) валове інвестування,
76) економічно ефективний спосіб виробництва	174) чисте інвестування,
77) ізокванта	
78) карта ізоквант	
79) ізокліналь	
80) гранична норма технологічного заміщення	

81) сукупний продукт	175) ставка відсотка на капітал
82) середній продукт	176) норма відсотка,
83) граничний продукт	177) дисконтова на вартість,
84) масштаб виробництва	178) ставка дисконта,
85) позитивний ефект масштабу	179) майбутня цінність
86) негативний ефект масштабу	180) ринок природних ресурсів
87) незмінний ефект масштабу	181) відновлювані природні ресурси
88) затрати виробництва	182) невідновлювані природні ресурси
89) затрати упущених можливостей	183) ринок землі
90) витрати	184) рента
91) втрати	185) абсолютна рента
92) видатки	186) диференціальна рента
93) явні витрати	187) гранична доходність землі
94) неявні витрати	188) орендна плата
95) бухгалтерські витрати	189) часткова рівновага
96) бухгалтерський прибуток	190) загальна рівновага
97) економічний прибуток,	191) теорема Коуза
98) «нормальний» прибуток,	192) крива Лаффера
99) постійні витрати	193) коробка Еджуорта
100) змінні витрати	194) Парето-ефективність
101) сукупні витрати	
102) середні витрати	
103) середні постійні витрати	
104) середні змінні витрати	
105) граничні витрати	
106) довгострокові середні витрати	

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

Основна:

1. Мікроекономіка : навч. посіб. / В. В. Дружиніна, О. І. Чорноус ; М-во освіти і науки України. — Харків : Друк. Мадрид, 2015. — 254 с.
2. Базилевич В.Д. Практикум із мікроекономіки: навчальний посібник / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич, А.І. Ігнатюк, С.В. Слухай; за ред. В.Д. Базилевича. — К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. — 303 с
3. Гронтковська Г.Е., Косік А.Ф. Мікроекономіка. Практикум: Навчальний посібник. — К.: Центр навчальної літератури, 2010. — 404 с
4. Мікроекономіка: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Н.О. Гончарова, А.І. Ігнатюк, Н.А. Малиш та ін. — К.: МАУП, 2015. —304с.
5. Веріан Г.Р. Мікроекономіка: проміжний рівень. Сучасний підхід: Підручник / Пер. з англ. С.Слухая. — К.: Лібра, 2006. — 632 с.
6. Слухай С.В. Довідник базових термінів та понять з мікроекономіки.— К.:Лібра,1998. — 256с.
7. Ястремський О.І., Гриценко О.Г. Основи мікроекономіки: Підручник. — К.: Т-во «Знання», КОО, 1998
8. Нуреев Р.М. Курс микроэкономики: Учебник для вузов.— М.: Норма, 2004.
9. Нуреев Р. Сборник задач по микроэкономике. К «Курсу микроэкономики» М. Нуреева/Гл. ред. д.э.н., проф. Р.М. Нуреев — М.: Норма, 2005.—433с.
- 10.Гальперин В. М., Игнатьев С. М., Моргунов В. И. Микроэкономика: Учебник. В 2-х т. / Общая ред. В.М. Гальперина.—СПб.: Экономическая школа, 1998.
- 11.Гребенников Л.И., Леусский А.И., Тарасевич Л.С. Микроэкономика: Учебник/ 7-е изд., перераб. и доп. — М.: ЮРАЙТ, 2012. — 542 с.
- 12.Косік А.В.Мікроекономіка К. ЦУЛ, 2010 р

Додаткова:

- 13.Методичні вказівки до виконання курсової роботи з дисципліни "Мікроекономіка" для студентів економічних спеціальностей денної форми навчання / М-во освіти і науки України, Нац. техн. ун-т "Харків. політехн. ін-т" ; [уклад.: С. І. Архієреєв, Н. М. Волоснікова]. — Харків : НТУ "ХП", 2015. — 32 с.
- 14.Ивашковский С. Микроэкономика. Учебник. —М.: Дело, 1998. — 416с.
- 15.Ивашковский С. Экономика: микро- и макроанализ. — М.: Дело, 1999.—360с.
- 16.Ивченко Б. Информационная микроэкономика. В 2-х ч.—СПб.: Нордмедиздат, 1998. — 300 с.
- 17.Кириленко В. Мікроекономіка. Навч. посібник. — К.: Таксон, 1998 — 334с.

- 18.Макконнелл К. Р., Брю С. Л. Аналітична економія. Принципи, проблеми і політика. Част. 2. Мікроекономіка: / Пер. з англ. 13 вид. Наук. ред. перекладу Т. Панчишина. – Львів: Просвіта, 1999. – 650с.
- 19.Макконнелл К. Р., Брю С. Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика: Пер. с англ. 2-го изд. В 2 т. – М.: Республика, 1992. – Т. 1.– 399с.; Т.2.–400с.
- 20.Микроэкономика /Под. ред. Яковлева Е./ 2-е изд. – М.: Поиск, 1998.–368с.
- 21.Нуреев Р. Сборник задач по микроэкономике. К „КурсуУмикроэкономике” р.М. Нуреева/Гл. ред. д.э.н., проф. Р.М. Нуреев – М.: ИНФРА–М, 2002.–432с.
- 22.Піндайк Р. С., Рубінфельд Д. Л. Мікроекономіка: / Пер. з англ. А. Олійника та Р. Скільського. – К.: Основи, 1996. – 646с.
- 23.Самуельсон П. А., Нордгауз В. Д. Мікроекономіка: Пер. з англ. / Під ред. С. Панчишина. – К.: Основи. 1998. – 676 с.
- 24.Фальцман В. Основымикроэкономике. – М.: Теис, 1999. – 81с.
- 25.Хайман Д. Н. Современнаямикроэкономика: анализ и применение: Пер. с англ. В 2 т. – М.: Финансы и статистика, 1992. Т. 1. – 384 с.; Т.2.– 384с.